

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Média jako součást komunikace mezi sourozenci v rodině

Bakalářská práce

Autor: Tereza Hrnčířová
Studijní program: Specializace v pedagogice - B750
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii - 7505R015
Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Tereza Hrnčířová

Studium: P15P0901

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Název bakalářské práce: **Média jako součást komunikace mezi sourozenci v rodině**

Název bakalářské práce AJ: Media as a part of communication between siblings in a family

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce pojednává o komunikaci v rodině v naší společnosti. Zaměřuje se na kvalitu komunikace mezi sourozenci. Cílem práce je zjistit, jaké je působení médií na komunikaci mezi sourozenci v rodině. Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. Účelem praktické části práce je provedení výzkumu na téma působení medií v sourozeneckých vztazích. Práce využívá kvantitativní výzkumnou metodu. Teoretická část vymezuje základní pojmy, jako je rodina, komunikace a média. Popisuje, jaké mohou mít různá média vliv na komunikaci mezi sourozenci.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Anotace

HRNČÍŘOVÁ, Tereza. Média jako součást komunikace mezi sourozenci v rodině. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 51 s. Bakalářská práce.

Práce pojednává o komunikaci v rodině v naší společnosti. Zaměřuje se na kvalitu komunikace mezi sourozenci. Cílem práce je zjistit, jaké je působení médií na komunikaci mezi sourozenci v rodině. Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. Účelem praktické části práce je provedení výzkumu na téma působení médií v sourozeneckých vztazích. Práce využívá kvantitativní výzkumnou metodu. Teoretická část vymezuje základní pojmy, jako je rodina, komunikace a média. Popisuje, jaké mohou mít různá média vliv na komunikaci mezi sourozenci.

Klíčová slova: rodina, sourozenci, komunikace, média

Annotation

HRNČÍŘOVÁ, Tereza. Media as a part of communication between siblings in a family. Hradec Králové: Faculty of Education, University Hradec Králové, 2018. 51 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis is about communication in a family in our society. It focuses on the quality of communication between siblings. The aim of the work is to find out what the media is doing for communication between siblings in the family. The thesis is divided into the theoretical and empirical part. The purpose of the practical part is to perform research on the influence of media in sibling relations. The thesis uses a quantitative research method. The theoretical part defines basic concepts such as family, communication and media. Describes how different media can affect sibling communication.

Keywords: family, siblings, communication, media

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Leoně Stašové, Ph.D. za její trpělivost a rady při vedení této bakalářské práce. Děkuji svému partnerovi a rodině za jejich velkou podporu.

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část.....	11
1. Rodina jako komunikační prostředí.....	11
1.1. Definice rodiny.....	11
1.2. Rodina a základní pojmy.....	13
1.3. Funkce rodiny.....	14
1.4. Charakteristika současné rodiny.....	17
1.5. Sourozenci v rodině.....	18
2. Základní charakteristika komunikace.....	23
2.1. Funkce komunikace.....	24
2.2. Proces, účastníci a druhy komunikace.....	25
3. Problematika médií v současné rodině.....	30
3.1. Média a „médiu“.....	30
3.2. Funkce a působení médií.....	32
3.3. Současná média a rodina.....	33
Praktická část.....	36
4. Cíl výzkumu.....	36
4.1. Empirické šetření.....	36
4.2. Vyhodnocení výzkumu.....	37
4.3. Vyhodnocení hypotéz a diskuze.....	46
Závěr.....	47
Seznam použitých zdrojů.....	48
Publikace.....	48
Internetové zdroje.....	50
Příloha.....	I

Úvod

Problematika médií a jejich vlivu v současné rodině je poslední dobou opravdu hodně diskutovaným tématem v odborné literatuře na internetu nebo ve společnosti obecně. Média se stala součástí našich každodenních životů a spolu s tím se změnil i život v rodině a jejích členů. V České republice se problematikou mapování situace médií věnuje Český statistický ústav ve svých pravidelných zprávách (Informační společnost v číslech). Z odborné literatury je to pak především Jirák, Köppllová (2009). Ze současné rodiny je to Kraus (2015), Matějček (1994) nebo Sobotková (2001). Z kapitoly věnované komunikaci Svatoš (2009) nebo Vybíral (2005).

Dle údajů Českého statistického úřadu dnes najdeme téměř v každé domácnosti minimálně jeden počítač. Je běžné, že i každý člen má svůj osobní počítač a telefon. Komunikace se pomalu vytrácí a nahrazuje se komunikací ve virtuálním světě. Je to jednodušší, rychlejší a pohodlnější. Jak tím ale trpí vztahy? A především pak vztahy dětí, které potřebují osobní kontakt a pozornost? Z vlastní zkušenosti vím, že pro mě a mé sourozence je komunikace prostřednictvím médií jedinou možností, jak spolu můžeme komunikovat každý den. Naše vztahy jsou díky tomu mnohem lepší, protože máme možnost spolu sdílet své každodenní radosti, ale i starosti, proto jsem se rozhodla v rámci své práce zmapovat situaci i mezi jinými sourozenci.

V rámci své bakalářské práce se zaměřím především na komunikaci mezi sourozenci v rodině, a jakou roli v ní hrají média. Cílem práce je zmapovat situaci využívání médií ke komunikaci mezi sourozenci v rodině. Ve výzkumu se zaměřím na děti 2. stupně základní školy, protože lze předpokládat, že již aktivně využívají média ke komunikaci se svými sourozenci. Jsem si vědoma toho, že téma rodiny, médií a komunikace jsou obecně velká témata a samostatně by se dala rozpracovat do jednotlivých prací. Práce proto slouží spíše jako úvod do problematiky a snaží se zachytit to podstatné, co je pro praktickou část důležité. Cílem výzkumu je zjistit, jaký mají média dopad na komunikaci mezi sourozenci.

Teoretická část je rozdělená do třech hlavních částí. V první kapitole se podívám na rodinu jako na komunikační prostředí, ve kterém se právě sourozenci nejčastěji již od dětství pohybují. V rodině probíhá jejich primární socializace a od svých sourozenců a rodičů přejímají vzory chování. Uvedu několik definicí rodiny, protože v odborné literatuře se můžeme setkat s mnoha definicemi rodiny z různých úhlů pohledu. Vysvětlím rodinu a základní pojmy. Důležitou kapitolou je současná rodina, kde vysvětluji, jaké jsou charakteristika současné rodiny, proč je tak zajímavé téma zkoumat média jako součást komunikace mezi sourozenci

v rodině. Samostatná kapitola je věnována sourozencům v rodině a jejich postavení v ní. Druhá část teoretické části zkoumá základní charakteristiky komunikace a třetí se zaměří na média v současné rodině. Z pohledu sociální pedagogiky doufám, že poznatky, které získám z výsledků empirického šetření, budou využitelné pro další práci s dětmi nebo námětem pro další rozsáhlejší šetření.

Teoretická část

1. Rodina jako komunikační prostředí

V první kapitole se zaměřím na téma rodina, protože pro většinu lidí je jeho rodina a sourozenci součástí běžného každodenního života. Pojem rodina je používán v běžné každodenní komunikaci lidí, protože rodina je jejich osobní, zažitou zkušeností. Je sociálním prostorem, kterého součástí bezprostředně jsou nebo byli a ve kterém mezi sebou každodenně komunikují a téměř každý člověk má osobní zkušenost s nějakou vlastní rodinou. (Mišíková, 2003)

Rodina je pro nás samozřejmostí. Ale co rodina vlastně je? Jaká je její role ve společnosti? Práce se zabývá komunikací sourozenců právě v rodině, a proto tuto kapitolu považuji za nejvíce důležitou. Matějček (1994) uvádí, že rodina je nejstarší společenskou institucí. Na toto téma toho bylo napsáno již mnoho a v odborné literatuře najdeme spoustu publikací, které se rodinou zabývají.

1.1. Definice rodiny

Ráda bych se tedy nejprve věnovala různým pohledům na definici rodiny, které jsem v literatuře měla možnost dohledat. Abych se nevěnovala pouze současným autorům, našla jsem alespoň na úvod jeden trochu starší náhled, jelikož se v posledních pár desetiletích pohled na rodinu u nás v podstatě nemění. Rodina je malá sociální skupina, založená na manželských nebo příbuzenských vztazích, společném životě a vzájemné morální odpovědnosti. Zaujímá důležité místo v životě osobnosti i společnosti. Prostřednictvím svých funkcí zabezpečuje úkoly společenského a individuálního charakteru. (Brtníková, Šedivý, 1985)

V běžném povědomí současné společnosti se na rodinu nahlíží jako na společně žijící malou skupinu lidí spojenou pokrevními svazky a velmi úzkými citovými vazbami. Současnou rodinu lze považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské (tedy i sourozenecké), nebo manželské svazky. (Kraus, Poláčková et al., 2001)

Současní autoři nám nabízejí mnoho různých definicí. Nejvýstižněji podle mého názoru popisuje rodinu Kraus, který rodinu vidí jako sociální útvar a sociální skupinu. Prošla a prochází vlastním vývojem a přizpůsobuje se tak společensko-politickým a kulturním změnám. Rodina

přímo i nepřímo odráží stav společnosti a podmínky, které jsou pro ní společností vytvářeny. (Kraus et al., 2015)

Jelikož se práce věnuje sourozencům v rodině, líbí se mi výklad rodiny dle Nováka (2007), který vidí rodinu také jako základní sociální skupinu. O rodině hovoří jako o základním sociálním inkubátoru, který tvoří základ společnosti a dítě v něm dostává základní citovou výbavu a připravuje se na svůj další život. V rodině si zároveň vytváří předobrazy svých budoucích rolí a vztahů. Od rodičů nebo sourozenců si osvojuje vzory chování a získává si zde i své první návyky.

Je třeba říci, že každá kultura si v rámci realizace svých vlastních idejí vytváří praktické návody chování, které v procesu zespolečňování předává svým členům a jejich dětem. Mezi nejdůležitější předávané hodnoty a techniky patří výchova dalších generací. Ve většině známých kultur tento proces probíhá obvykle v instituci zvané rodina. V rámci rodiny a jejich členů se setkáváme s lidmi různého pohlaví, statusů, rolí a vzájemných emočních vazeb. (Lašek, Loudová, 2013)

Na rodinu také lze nahlížet jako na systém, tedy soubor částí a vztahů mezi nimi. Rodinné systémy jsou organizačně složité, protože vytvářejí propletené síť vzájemných vztahů mezi všemi členy. Rodinný systém se skládá z několika subsystémů. Nejpodstatnější je manželský subsystém, subsystém rodič-dítě a sourozenecký subsystém. V sourozeneckém subsystému se děti naučí vzájemné podpoře, spolupráci, soutěžení a schopnosti a vytvářet kompromisy. Děti dále tyto nabitě zkušenosti pak uplatňují i v jiných sociálních vztazích dále v životě. (Sobotková, 2001)

Nejčastěji se s definicí rodiny setkáme v sociologii, která rodinu vymezuje jako primární, tedy o první skupinu, jejímž členem se člověk stává. Malou poloformální skupinu, protože se zde nesetkáme s přísnou hierarchií, ale členové přesto musí dodržovat rodinou stanovená pravidla. Jedinec se se svojí rodinou ztotožňuje, znamená pro něj tedy skupinu referenční. Rodina dítě a jeho sourozence vychovává, poskytuje jim citové zázemí, ekonomicky je zabezpečuje, ale zároveň je může i pozitivně nebo negativně ovlivňovat. (Janiš, Loudová, 2011) O funkcích rodiny budu konkrétněji mluvit v další části práce.

Rodina se z lidského páru stane ale až ve chvíli, kdy se jim narodí první dítě. Rodičovství a péče o děti tedy znamená rodinu. (Možný, 1999)

Na rodinu můžeme zaujmout také zcela jiný náhled, který je modernější a lépe koresponduje s problémy dnešní doby. Rodinou pro dítě může být i situace, kdy se o něj stará jedna osoba nebo více, kdy jsou vzájemné svazky zákonem potvrzeny nebo nepotvrzeny. Dítě tedy za své rodiče přijímá tedy ty, kdo se k němu rodičovsky chovají a starají se o něj. (Matějček, 1994)

1.2. Rodina a základní pojmy

V lidské historii podle velikosti rodinné jednotky rozlišujeme dva typy – rodinu nukleární a rozšířenou. Nukleární rodina se skládá pouze z rodičů a jejich dětí. Do rozšířené rodiny řadíme prarodiče, tety, strýce, bratrance, sestřenice a další. V rozšířené rodině dominují v systému rodinných vztahů příbuzenské vztahy a manželské vztahy nejsou dominantní. Na rozdíl od nukleární rodiny, v které jsou manželské vztahy prvořadé. V současnosti je v moderní společnosti nukleární rodina běžnějším typem rodiny než rodina rozšířená. Jako v každé jiné sociální skupině, existuje i v rodině sociální struktura sociálních pozic. Patriarchální rodina je ta, kde má moc otec. Matriarchální, kde má moc matka a egalitární je rodina se stejným podílem na moci otce a matky. Rodinu dělíme také dle založení bydlení. Matrilokální je rodina, která bydlí v oblasti, kde žijí rodiče a další příbuzní matky, nebo přímo s nimi a vytvářejí mezi sebou určitý příbuzenský kolektiv. Patrilokální rodina je rodina umístěná v lokalitě, kde žijí příbuzní otce a vytvářejí mezi sebou určitý společenský kolektiv. Neolokální rodina žije mimo lokality, kde žijí příbuzní rodičů. Žijí na novém místě, takže se dá říci, že jde o relativně izolovanou jednotku. V současné moderní společnosti se prosadila tendence zakládání právě neolokální rodiny v důsledku pracovních, či bytových příležitostí. Orientální rodina je rodina, do které se jedinec narodí a ve které vyrůstá. Prokreační rodinou se rozumí ta, kterou si jedinec sám založí. Rodina je skupina tvořená rodiči a dětmi, jak je tomu psáno výše. Nemusí tomu být nutno tak a v rodině může být pouze jeden z rodičů. Úplnou rodinu tvoří oba rodiče a jejich děti. Neúplnou rodinu tvoří jeden rodič a dětmi, které s ním žijí v samostatné domácnosti. (Mišíková, 2003)

Někteří autoři toto základní dělení rodiny rozšiřují ještě o jiná dělení. Dělení základních pojmů rodiny dle Krause a Poláčkové uvádí, že typickým znakem československé rodiny bylo to, že se jednalo o manželskou rodinu. Společenskou normou a neodlučitelným znakem společného života partnerů bylo uzavření manželství. Moderní rodina, kterou tvoří rodiče a děti, sociologové rodiny nazývají jako nukleární. Rozšířením vztahových souvislostí rodiny o blízké příbuzné, prarodiče, strýce, tety a ostatní příbuzné se pak používá pojem rozšířená rodina. Rodina orientační je ta, ve které jedinec vyrůstá jako dítě, prokreační již sám založí. Dále lze

hovořit o rodině úplné a neúplné. Z hlediska socializačního procesu má rodina zásadní význam, do jaké míry se jí daří vypořádat s funkcemi, které má plnit. Když rodina přiměřeně plní všechny funkce, které má, mluvíme o rodině funkční. V případě afunkční rodiny občas dochází k poruchám plnění jedné či několika funkcí, které ale vážněji nenarušují fungování rodiny a zásadně negativně neovlivňují život a vývoj dětí. K vážným poruchám a vnitřnímu rozkladu rodiny dochází v dysfunkčních rodinách, kde je již zásadně narušován socializační proces dětí. (Kraus, Poláčková et al., 2001)

Z hlediska funkčnosti rozšiřuje typ rodiny ještě Haviger, Havigerová (2014) o problémovou rodinu, kde je narušena některá z funkcí a mohla by ohrožovat mravní vývoj dětí, ale je schopna bez vnější intervence danou situaci řešit.

Matějček (1994) rozšiřuje dělení rodiny ještě o vlastní a nevlastní rodinu, protože v současné době se adopce dítěte v naší společnosti stává poměrně běžnou záležitostí hlavně pro páry, které mají problém s početím.

Je důležité zmínit proces socializace, který v rodině probíhá. Jde o proces působení rodiny na všechny své členy v celém souhrnu jevů a procesů – sociálních, kulturních, mravních, ekonomických a jiných. Rodina je první skupinou, která dítě učí přizpůsobovat se sociálnímu životu. (Kraus, Poláčková et al., 2001)

Socializace je proces, kdy si děti osvojují sociální dovednosti nutné pro život. Dítě je aktivní a samostatný aktér v procesu socializace. Rodina se pro dítě stává místem primární socializace, kde je obklopeno svými rodiči a sourozenci, kteří se pro něj stávají zprostředkovateli reality. Díky tomu, že se dítě ztotožňuje se svými rodiči a sourozenci, dokáže si poté najít a vytvořit svojí vlastní identitu. Sociální realita, kterou si dítě vytvoří během primární socializace, se mu do povědomí dostane nejvíce. (Stašová, Slaninová, 2015)

1.3. Funkce rodiny

Rodina by měla především uspokojovat duševní psychické potřeby dítěte, ale i rodičů, protože se jedná o oboustranný proces. Mezi pět základních duševních potřeb patří dostatečný přísun podnětů zvenčí. To se děje, když si s dítětem již od raného věku povídáme, hrajeme, nebo se mazlíme. Dále je zde potřeba, aby měl svět pro dítě svůj řád. Dítě se učí čistit zuby nebo mýt si ruce. Další potřebou je životní jistota, kterou naplňujeme pomocí citových vztahů k lidem, kteří jsou kolem nás. Na dalším místě je potřeba být přijímán, kdy si je člověk vědom vlastního „já“ a může poté být i oporou druhým. Na posledním místě je potřeba životní

perspektivy, které nám umožňují žít v čase. Protože se můžeme těšit z minulosti, ale hlavně z budoucnosti. (Matějček, 1994)

„Rodina je místem, kde se zachovává a uskutečňuje generační kontinuita, kde se přenášejí zkušenosti, názory a životní postoje na další pokolení. Tvoří základ výchovného působení, formuje osobnost člověka v nejdůležitějším období – v dětském věku a dospívání. Pro většinu lidí je místem citového vyžití, intimity a důvěry.“ (Brtníková, Šedivý, st.223, 1985)

Rodina vždy plnila určité funkce. K dobré funkci rodiny je třeba aktivní a stabilní přítomnost všech členů. Kraus (2015) rozlišuje hlavní funkce rodiny do několika skupin:

- biologicko-reprodukční funkce;
- sociálně-ekonomická funkce;
- funkce ochranná;
- socializačně výchovná funkce;
- emocionální funkce;

Biologicko-reprodukční funkce je významná pro společnost z důvodu jejího rozšiřování, ale i pro jedince samotného, protože tím uspokojuje své biologické a sexuální potřeby. Každá společnost potřebuje mít stabilní reprodukční základnu a je v jejím zájmu, aby se rodily nové generace dětí a společnost mohla posouvat dál svůj vývoj. Zároveň je pro každého člověka silná potřeba zachovat svůj vlastní rod. Rodina hraje velkou roli na poli rozvoje **ekonomického** systému společnosti. Rodina se z tohoto hlediska považuje za základní jednotku. V rámci výchovy předává svým dětem smysl pro pracovní úsilí. Ekonomický růst je možný pouze s demografickou dynamikou. Děti jsou potencionálními výrobci ekonomických statků a služeb. Rodina také hraje zásadní roli v profesionální orientaci a budoucí volbě povolání svých dětí. Současný trh je z druhé strany závislý na rodině, jakožto na významném spotřebiteli. Do **ochranné funkce** rodiny spadá zabezpečení všech životních potřeb především u dětí. Tyto potřeby jsou biologického, hygienického a zdravotního rázu. Současná společnost nutí rodinu k větší zodpovědnosti za své členy, zvyšují se tak nároky na rodinu, kdy je potřeba postarat se o starého, nemocného, či postiženého. Rodina pak všechny tyto úkoly obtížně zvládá a velmi často se to tak promítá do života dětí. Rodina má ústřední roli v **socializaci** svých dětí. Od narození po celou dobu života přijímají v rodině velmi širokou zásobu informací a zpracovávají je se svými přirozenými vlohami, biologickými a psychickými potřebami, se svými zkušenostmi. Důležití pro hodnotovou orientaci a vzor dítěte jsou především jeho rodiče

a starší sourozenci. Žádná jiná instituce ve společnosti nedokáže vytvořit pro děti tak velké citové zázemí, pocit lásky, bezpečí, jistoty, důvěry, podpory a pomoci, proto je v tomto ohledu **emocionální funkce** rodiny nezastupitelná. V důsledku proměn rodiny bohužel v současné společnosti přibývá rodin, které tuto funkci neplní prakticky vůbec, třeba z důvodu zaneprázdněnosti obou rodičů. V důsledku toho potom narůstá počet citově deprivovaných nebo dokonce i týraných dětí, proto je naplnění této funkce v rodině obrovsky důležité. (Kraus et al., 2015)

Na základní funkce rodiny se ale lze dívat i z jiného pohledu. Hlavní funkce rodiny v současné společnosti rozlišuje i Mišíková 2003:

- ekonomická funkce;
- sociálně – ochranná funkce;
- socializační funkce;
- funkce biologické reprodukce;
- emocionální a psychologická funkce;

Ekonomická funkce rodiny se vztahuje pouze na spotřební roli v rámci trávení volného času všech členů rodiny. **Ochrannou úlohu** rodiny v současné době přebírá policie, soudy nebo věznice. Sociální vztahy v rodině vymezuje stát. **Socializační funkce** rodiny přechází ve významné míře i na veřejná výchovná zařízení. Organizované masové vzdělávání způsobuje, že se vzdělávání odčleňuje od rodinné výchovy. Rozšířením odborného vzdělávání na přípravu odborné kvalifikace prodlužuje dětem mládí a má na ně socializační vliv mimo rodinu. Rodině tak zůstalo právo na mravní formování dětí. Působením konkurenčních socializačních mechanismů ve společnosti však rodině je toto v rodině realizováno především ve výchově menších dětí. V dnešní době lidé často musí volit mezi rodinou nebo prací, aby se mohli seberealizovat. Manželství už se neuzavírá primárně kvůli **plození dětí**, protože děti jsou pro rodinu i ekonomicky náročnější, než tomu bývalo dřív. Pro rodinu je v současné době zvláště důležitá **emocionální a psychohigienická funkce**. Rodina je soukromý svět osobních a intimních vztahů, které jsou odděleny od veřejného prostoru. (Mišíková, 2003)

Haviger, Havigerová (2014) mezi základní funkce rodiny uvádí biologicko-reprodukční funkci, jejíž hlavní úlohou je početí a narození jedince do rodinného prostředí a mohl naplňovat základ pro plnění dalších funkcí. Dále funkci normativní (socializačně-výchovnou), která zahrnuje základ pro budoucí výchovné modely a realizaci role otce a matky v budoucnosti.

Rodina děti připravuje k začlenění do společnosti. Rodina by měla děti stimulovat a motivovat. Další funkce v pořadí je ochranná, zaopatřovací a pečovatelská, které sledují opravdový zájem o člena a péči o něj. U dětí je to jejich výchova a celkový rozvoj osobnosti na základě jejich fyzických a psychických zvláštností. Cílem je uspokojit jejich základní potřeby a co nejlépe je připravit do budoucího života. Emocionální funkce má za úkol zabezpečit pocit stability a bezpečí. Rodina by měla vytvořit pro všechny své členy hluboké a dlouhodobé citové vazby. Ekonomická funkce zajišťuje základní biologické potřeby všech členů. Zde se jedná o bydlení, provoz domácnosti, oblečení, stravování nebo zajištění volnočasových aktivit. Relaxační a rekreační funkce zajišťuje plnohodnotné trávení volného času a společné prožívání volných chvil.

1.4. Charakteristika současné rodiny

O charakteristice současné rodiny již bylo trochu zmíněno v rámci funkcí, které by měla rodina plnit. Nyní bych chtěla vyzdvihnout některé základní charakteristiky, které jsou typické pro současnou rodinu. Mišíková (2003) uvádí, že manželství už není v zájmu rodiny, ale v zájmu manželských partnerů, kteří ho uzavírají. Primárně důležité jsou osobní vztahy. V životě moderní rodiny stoupá význam emocionality, láska se stává postupně jejím neodmyslitelným symbolem.

V současné rodině převzaly některé z funkcí rodiny jiné sociální instituce. Pro děti to je nejprve školka, potom škola nebo různé volnočasové kroužky, kde se učí základním znalostem a dovednostem a navazují vztahy. Zakládání rodiny již nemá svoji ritualizovanou podobu, jelikož mnoho nesezdaných párů má děti a tvoří rodinu. V současné době je i vysoký podíl rozvodovosti, protože přibližně čtyřicet procent manželství dnes končí rozvodem a tím se snižuje i celková stabilita rodiny. Klesá nejen počet dětí v rodině, ale omezuje se i mezigenerační soužití. Mění se tím tak celková struktura rodiny. Důvodem, proč ubývá v rodinách dětí, může být i rozvoj antikoncepce. Navíc jsou postoje k umělému přerušování těhotenství v současné době poměrně liberální. Délka a kvalita života se prodlužuje. Děti odcházejí čím dál více z rodin později, než tomu bylo dříve. V organizaci rodinného cyklu dochází také ke změnám. Rodiči se jedinci stávají ve vyšším věku, protože se děti začínají rodit až po delším soužití partnerů nebo manželů. Prarodiči se stávají starší osoby, které jsou ještě mnohdy zapojeny do pracovního procesu. Najednou dochází k proměně ovlivňování mezigeneračních vztahů. Mladší generace často ovlivňuje starší. Problematika mezigeneračních vztahů by bylo také zajímavým, ale rozsáhlým tématem k dalšímu zkoumání.

Nároky rodičů na čas strávený v práci se ale také zvyšují. Čas, který rodiče tráví s dětmi, se zkracuje. Vedle nedostatku času je zde otázka, jak současně s dětmi tráví onen volný čas, kterého je tak málo. Zde nastává problém užívání médií v současných rodinách. Matky také často budují svoji vlastní kariéru, přibývá tedy dvoukariérových manželství. (Kraus, Poláčková, et al., 2001)

Současná rodina je charakterizována i postupující sekularizací. To znamená, že velká náboženství už nemají takový vliv. Následkem může být celkové rozkolísání morálky. S tím souvisí i další jev – absence zodpovědnosti. Jde o ztrátu zodpovědnosti vůči sobě za vlastní jednání, vůči partnerovi a rodině. Stále více pokračuje oslabování sociálních vazeb, do nichž je člověk zapojen a ve kterých nachází oporu. Současná rodina je považována za izolovanou. Místo toho, aby rodina obohacovala náš čas, tak nás v současné době spíše vyčerpává. Dnešním trendem je vnímat dítě v rodině spíše jako bariéru v profesním růstu nebo překážku seberealizace. V důsledku dlouholetých emancipačních snah žen došlo k demokratizaci rodinného života. Rodina s hustou sítí sociálních vazeb se dnes jeví jako překážka svobody jedince. Ve všech rodinách ubývá téměř jistě chvil, kdy se společně scházejí za účelem sdělit si vzájemné zážitky, radosti nebo problémy a hledat společné řešení. Přibývá mnoho rodin, kde spolu její členové přestávají komunikovat úplně a pouze vedle sebe „přežívají“. Rodina se tak stává pouze průchozím prostorem, kde členové žijí vedle sebe a ne spolu. Přitom problém komunikace je pro fungování rodiny naprosto zásadní. Jasná komunikace na určité téma doprovázená emocemi s určitou mírou naslouchání a svěřování se pokládá za velice důležitou pro příznivé rodinné vztahy. Každá rodina si vytváří svůj vlastní slovník. Přímou komunikaci nahrazuje komunikace pře komunikační sítě. Dezintegrací rodinného života jsou bohužel nejvíce poznamenány děti, které tyto nedostatky hledají jinde. (Kraus et al., 2015)

V souvislosti s vysokou rozvodovostí, sníženou porodností, snižující se soběstačností a existencí alternativních manželských forem se v současné době hovoří o tzv. krizi rodiny. Odpůrci tohoto tvrzení argumentují, že jde pouze o přirozený vývoj společnosti, ve kterém se současná moderní rodina nachází. (Mišíková, 2003)

1.5. Sourozenci v rodině

Sourozenectví je zvláštní vztah. Sami si ho nevybereme, zkrátka se tak narodíme. Je to jeden z nejbližších vztahů, které ve svém životě máme, ale přitom je pro nás samozřejmostí. Tvoří ho lidé stejného, nebo odlišného pohlaví. Není to jako s manželstvím – sourozenci se prostě nemůžou nechat rozvést a najít si jiné sourozence. Je to vztah, který vytváříme a neseme

si ho po celý náš život. Většina odborníků se ale shoduje, že rozdíl pět a více let mezi sourozenci již vytváří generační rozdíl. Již Jan Ámos Komenský mluvil o „spoludětech“, ale prvním, kdo se podrobněji v historii začal zabývat vztahy mezi sourozenci, byl Alfred Adler. Po mnohá staletí bylo pořadí a pohlaví sourozenců důležité, jelikož už od narození ovlivňovalo jejich postavení v rodině, vzdělání, dědictví, profesní možnosti a sňatky. Varianta „první dítě dědic, druhé klášter, třetí voják“ byla běžná. (Novák, 2007)

Současný styl společnosti soužití a utváření vzájemných vztahů mezi sourozenci může ovlivňovat v důsledku mnoha faktorů, o kterých bylo již zmíněno v charakteristice současné rodiny. Proto je důležité, aby spolu sourozenci v rodině komunikovali a uměli společně využívat a trávit spolu čas. *„Čím víc času spolu bratři a sestry tráví, čím víc mají příležitost se poznat, hrát si, žít spolu, tím jsou si bližší a vzájemně se podporují. Náš způsob života příliš nesvědčí vytváření pout mezi dětmi.“* (Dumonteil-Kremer, st. 109, 2015)

Struktura hospodařících domácností dle SLDB 2011

	absolutní počty		počet dětí v rodinách (%)	
	úplná	neúplná	úplná	neúplná
domácnosti tvořené jednou rodinou	úplná	neúplná	úplná	neúplná
celkem	2 097 031	570 836	100	100
bez závislých dětí	1 236 561	271 859	59	47,6
s jedním dítětem	409 925	209 145	19,5	36,6
se dvěma dětmi	384 109	76 702	18,3	13,4
se třemi dětmi	56 999	10 968	2,7	1,9
se čtyřmi a více dětmi	9 437	2 162	0,5	0,4

(Zdroj: Kuchařová a kol., Zpráva o rodině, 2017, st. 39)

Podle sčítání lidu, domácností a bytů v roce 2011 jsou v počtu dětí nejvíce zastoupeny rodiny s jedním dítětem. Dle průzkumu ČSÚ bylo zaznamenáno 19,5 % úplných rodin pouze s jedním dítětem a 36,6 % neúplných rodin s jedním dítětem. Úplných rodin se dvěma dětmi bylo 18,3 % a neúplných 13,4 %. Nejvíce zastoupeny v populaci jsou tedy rodiny s jedním nebo dvěma dětmi. Úplných rodin se třemi je již značně méně, pouze 2,7 % a neúplných 1,9 %. Úplných rodin se čtyřmi a více dětmi je 0,5 % a neúplných 0,4 %. I přes změny v reprodukčním chování je z hlediska počtu dětí v rodině pořád ideálem většiny obyvatel České republiky typ dvoudětné rodiny. Lze říci, že tyto preference se dosud v čase příliš nezměnily a prostupují skrze celou populaci, tj. bez rozdílu pohlaví či dalších charakteristik. V roce 2016 uvedlo jako ideální počet dvě děti v rodině 69 % respondentů dotázaných v rámci šetření realizovaného Centrem pro výzkum veřejného mínění, přičemž tento podíl se nijak výrazně neměnil v průběhu

časové řady stejných šetření CVVM od roku 2004 (tj. mezi lety 2004-2016 se pohyboval v rozmezí 69-71 %) (CVVM, 2016). Podobné výsledky udávají i starší výzkumy, např. průzkum Mladá generace z roku 1997 zaměřený na svobodné osoby ve věku 18-29 let, dle kterého považuje dvoudětnou rodinu za ideální 76 % mužů a 73 % žen. (Kuchařová a kol., Zpráva o rodině, 2017)

Postavením sourozenců v rodině se v současné době zabývá řada autorů. Většina autorů dělí sourozence do tří skupin. Nejstarší dítě se nejvíce přizpůsobuje očekávání svých rodičů. Nese v sobě zátěž, naděje a očekávání své rodiny. Když přijde do rodiny druhé dítě, starší se najednou musí naučit chovat zodpovědně a může to pro něj znamenat velkou citovou zátěž. Díky očekávání rodičů je pak často těžké vybudovat si pevnou sebedůvěru. Nejstarší je často velmi společenský a mívá blízko k druhým lidem. (Dumonteil- Kremer, 2015)

Nejstarší dítě mívá větší potřebu kontrolovat, protože je u něj větší pocit zodpovědnosti vůči ostatním sourozencům. Na nejstaršího jsou často kladeny vyšší nároky v práci pro rodinu, ale i v péči o ostatní sourozence. Nejstarší sourozenec se také bojí o své postavení vůči mladšímu sourozenci a má proto zranitelné sebevědomí. Snadno se ztotožňuje s hodnotami dospělých, ale nebývá za to odměněn. Starší může být konzervativnější a převzít tradice své rodiny. (Novák, 2007)

Prvorození jsou spolehliví a svědomití, často si dělají seznamy a myslí černobíle. Mají silný smysl pro dobro a zlo. Věří, že existuje způsob, jak dělat věci správně. Chovají se na svůj věk dospěleji. V 7-8 letech z nich bývají malí dospělí. Pracují nezávisle. (Leman, 2016)

Prostřední dítě bývá více originálnější a kreativnější, než starší sourozenec, někdy až rebelantské. Bývá svědkem agresivních projevů rodičů vůči staršímu sourozenci a má strach, že dojde i na něj. Pokud přijde brzy na svět třetí sourozenec, prostřední si moc neužije výhradní pozornosti rodičů. Může to v něm vyvolat pocity nejistoty v návaznosti na naplňování citových potřeb. (Dumonteil- Kremer, 2015)

Prostřední děti bývají často ti nejvíce problémové, protože jsou neustále uprostřed mladším a starším sourozencem. Mladší ohrožuje jejich postavení a zároveň se snaží dohnat staršího. Nemají suverenitu a konzervativní zajištění starších sourozenců, chybí jim roztomilost a ochranné benjamínky. Umí využít situace a přizpůsobovat se. (Novák, 2007)

Těžko se definují, ale vždy chtějí být opakem dítěte, které jim v rodině předchází. Prostřední dítě je hodně soutěživé. Prostřední dítě není pod takovým tlakem a nečekají se od

něj takové výkony jako od staršího sourozence. Často se tyto děti ocitají v roli vyjednavče, který se snaží udržet mír. (Leman, 2016)

U nejmladšího dítěte nikdy nevíme, kdy toto dítě začnou rodiče vnímat jako velké a přesunou na něj zodpovědnost. Celý život může být považováno za nezralé dítě, kterému nemůžeme pořádně nic svěřit. Zároveň to ale může být dítě nejvíce „otrkané“, které mívá nejbližší samo k sobě. Toto dítě těží z osobního růstu svých rodičů. Může cítit silný pocit bezmoci a být utlačováno dvěma staršími sourozenci. (Dumonteil- Kremer, 2015)

Nejmladší dítě bývá od přírody staršími osobami vnímáno jako roztomilé, neohrožující a příjemné. Benjamínci přicházejí na svět ve chvíli, kdy již mají rodiče za sebou nějakou kariéru. Jsou to „děti pro radost“, protože rodiče již naplnili kariérové, majetkové a své životní cíle. Může mít i starší rodiče, kterým se již k jeho výchově nedostává síla. Nejstarší sourozenci mohou jít už zcela mimo, a mladší se dostane do role jedináčka. (Novák, 2007) Nikdo pro ně není cizí. Jsou spontánní, veselí a umí to s lidmi. V rodinném kolektivu zaujímají roli hvězdy. (Leman, 2016)

Když je v rodině více dětí, dostává se každému dítěti méně pozornosti. Ti největší často ve velkých rodinách naplňují citové potřeby nejmenších. Všechny hněvy, který pocítí starší ze strany rodičů, se odrazí na mladším dítěti, které zase bude ubližovat mladšímu. Zároveň to ale platí i obráceně, protože všechny projevy vřelosti a něhy, které zažije nejstarší dítě, bude přenášet na ostatní sourozence. Každé dítě potřebuje být považováno za jedinečného člověka. Všechno, co rodič na dítěti projeví s laskavostí a empatií a porozuměním jejich citům, se jednou promítne na ostatních sourozencích. Jak děti rostou, rozvíjejí schopnost naplňovat citový zásobník svých sourozenců. Když rodiče překonají krizové momenty, děti to přežijí tak, že se navzájem podporují. (Dumonteil-Kremer, 2015)

Sourozenecké vztahy někdy fungují svépomocí. Bratr nebo sestra nahrazuje sourozencům to, co jim nedali rodiče. Vztahy, které získáme v rodině, si dále neseme do budoucna. Za velkou sourozeneckou skupinu v našich podmínkách můžeme považovat kolektiv čtyř a více sourozenců, pokud mezi nimi není velký věkový rozdíl. Ideální věkový rozdíl mezi sourozenci se uvádí dva až tři roky. Vymezují se od ostatních a drží především spolu, vytvářejí si vlastní formy komunikace, normy, dorozumívání, role i formy manipulování vůči dospělým. Nejstarší dítě obvykle mívá autoritu. (Novák, 2007)

Ráda bych zmínila, že jsem záměrně vynechala problematiku jedináčka a dvojčat, se kterou se také v rámci rodiny samozřejmě můžeme setkat. Jedináčky jsem do výzkumu

nezařazovala a taktéž jsem se respondentů neptala, zda jsou z dvojčat. Problematika vztahů mezi dvojčaty by mohla být dalším zajímavým námětem k samostatnému výzkumu. Taktéž se v současné době setkáváme s tím, že jsou v rodině vlastní a nevlastní sourozenci. Moje práce se ale nevěnuje rozvodům v manželství a následné problematice, proto jsem to do práce taktéž nezařazovala. Problematika rozvodů v manželstvích by taktéž mohla být námětem k dalšímu bádání.

Pořadí narození není jediným faktorem v postavení sourozenců. Dalším důležitým faktorem je pohlaví sourozenců. Může rozporuplnost rolí znásobit nebo zklidnit. Pohlaví ovlivňuje postavení, projevy, ba i přijímání v sourozenecké hierarchii. (Novák, 2007)

Leman (2016) uvádí, že ale na sourozenecké postavení nelze nahlížet jen jako na lehký řadový systém podle pořadí narození. Existuje zde řada proměnných, které postavení mohou změnit. Mezi proměnné uvádí: věkový odstup mezi dětmi, pohlaví dítěte a v jakém pořadí se narodili chlapci a dívky, tělesné, duševní a emoční rozdíly, pokud dojde k úmrtí sourozence, adopce, sourozenecké pořadí každého z rodičů, vztah mezi rodiči, kritika za strany rodiče a spojení dvou rodin po smrti nebo rozvodu.

Z pohledu sociálního pedagoga se nad sourozenci zamýšlím také z hlediska výchovy. Styl výchovy rodičů může hrát také velkou roli v utváření vztahů mezi dětmi. Některé rodiny děti vedou k vzájemné odpovědnosti, spolupráci a lásce mezi sebou. Děti s rodiči tráví společně čas v podobě výletů, společně strávených víkendů nebo rodinných dovolených. Vztahy mezi jednotlivými členy se pak utváří lehce a mají pevné základy. Některé rodiny naopak nemají tolik času věnovat svým dětem tolik pozornosti, kolik by si zasloužily. Děti společně netráví čas a nemají mezi sebou tak úzké vztahy. Může se stát, že rodiče upřednostňují pouze některého ze sourozenců, což ostatní nesou samozřejmě negativně a vzniká mezi nimi spíše rivalita.

Dítě si žádá pozornost a nezajímá ho, jaký mají jeho rodiče program a jak jsou zaneprázdnění a je velmi vytrvalé ji získat. Nebere v potaz ani to, že do rodiny patří i další sourozenec. Může to vypadat tak, že žárlí, ale pouze touží po naplnění svých potřeb a začne být zlé a proti sourozenci projevovat negativní pocity. Sourozenecké konflikty pramení i z nedostatečné pozornosti rodičů. Často se pak stává, že se o mladším dítěti mluví jako o bezproblémovém potomkovi, zatímco starší jsou hůře zvladatelní. Starší dítě je přitom to, které zažívá s příchodem mladšího bratra nebo sestry největší zvraty. (Dumonteil-Kremer, 2015)

2. Základní charakteristika komunikace

Ve druhé kapitole práce se zaměřím na komunikaci, protože je to především komunikace, která utváří vztahy ať už v rodině nebo společnosti. Stejně jako rodinu, i komunikaci definuje mnoho vědních oborů, ale každý ze svého hlediska. S nejčastějším vysvětlením pojmu se ale setkáme v sociologii. Rozebereme si, jak komunikace funguje a kdo jsou její účastníci. Stejně jako rodina má i komunikace své funkce, které se liší podle různých definic jiných autorů. Rozlišují se také různé druhy komunikace nebo faktory ovlivňující komunikační proces, kterými se také budu zabývat. Protože jde o velice široký pojem, zaměřím se dále spíše na sociální komunikaci a mediální komunikaci, protože tyto dvě oblasti komunikace korespondují nejlépe s obsahem mé práce. Základním médiem rodiny je jazyk, protože pomocí něj sdělujeme a sdílíme informace. (Hogenová, Kalábová, 2013)

Původně pojem komunikace pochází z latinského slova „communicare“, což znamená sdělovat a přenášet informace, radit se s někým. Jde o interdisciplinární pojem, protože má mnoho významů. Běžně se s tímto pojmem setkáváme v laické slovní zásobě, ale i v terminologii řady vědních disciplín. K pojmu se hlásí sociologie, psychologie, filozofie, pedagogické vědy, biologie, kybernetika, logika, jazykověda, technické vědy, výpočetní technika a další. Každá disciplína pojem interpretuje svým způsobem a dává mu tak svůj specifický obsah. (Svatoš, 2009) Komunikaci lze označit za interdisciplinární disciplínu. Prolíná se mnoha vědními disciplínami a dle nich mění svůj význam. S pojmem komunikace se můžeme setkat v sociologii, psychologii, filozofii, biologii nebo třeba v pedagogice. V sociologii je komunikace definována jako dorozumívání či vzájemné ovlivnění mezi lidmi při společenském styku. (Křoustková Moravcová, 2014)

Komunikace je prostředek, v němž se odrážejí a ukazují vztahy mezi lidmi. Je nástrojem k jejich vytváření, udržování a pěstování. Je neoddelitelnou součástí našeho života. (Loudová, Švarcová, 2015) Probíhá neustále, protože nikdy nevíme, kdy začala a kdy skončila. Provází celý náš život, lze tedy říci, že je nevyhnutelná. Je nevratná a neopakovatelná, protože svá slova nikdy nemůžeme vrátit zpět. (DeVito, 2001) Z hlediska asertivity je nutné chápat komunikaci jako vzájemné sdělování informací, tedy dialog. S partnerem komunikujeme verbálně i neverbálně. (Vališová, 1992)

S nejčastějším vysvětlením pojmu se však setkáváme v sociologii. Jedná se o sdělování, dorozumění až vzájemné ovlivnění, sdělování mezi lidmi při společenském styku (sociální základ komunikace), sdělování (až výměna) obsahu (myšlenky, pocity, informace, názory,

postoje, zprávy), sdělování komunikačními prostředky (verbální, neverbální, situační, grafické), sdělování komunikačními formami (monolog, dialog), z hlediska komunikačního procesu se chápe jako cesta od komunikačního záměru ke komunikačnímu efektu. (Svatoš, 2009)

Komunikační prostředí je velmi důležitým prvkem komunikace, protože má na ni významný vliv. Zahrnuje totiž prostor, kde se komunikace odehrává, osvětlení, uspořádání místnosti nebo přítomnost různého počtu lidí. Ovlivňuje všechny účastníky komunikačního procesu. (Strnadová, 2011) Mluvíme především o rodině jako o významném komunikačním prostředí pro sourozence.

Sociální komunikace je chápána jako jev, který doprovází společenský styk. Jedná se o sdělování, jehož cílem je přenos nebo výměna informací a názorů v sociálním kontaktu, tzn., že se projevuje v sociálním chování a mezilidských vztazích. (Moravcová, 2014)

Jde o natolik významné společenské funkce, že se bezprostředně dotýká člověka jako individua; způsobuje změny v osobnosti, ovlivňuje lidské chování a názory. Je nedílnou součástí společné činnosti lidí. (Svatoš, 2009)

Strnadová (2011) popisuje sociální komunikaci jako interakci prostřednictvím kódovaných symbolů verbálních nebo neverbálních. Sociální komunikace je interakční proces mezilidského dorozumívání. Touto cestou si lidé sdělují významy pomocí konvenčních znaků např. řeči.

Když mluvíme o tak velkém významu komunikace a jejím vlivu na formování osobnosti, je dobré se zamyslet, jak se komunikace mění díky vlivu masových médií, což je i cílem mé práce. Osobnost člověka se začíná formovat již v dětství, proto jsem výzkum zaměřila na sourozence v rodině. Ze své zkušenosti vím, že vzájemná komunikace mezi sourozenci nebývá tak častá, jelikož svůj čas radši tráví na počítači nebo chytrých telefonech.

2.1. Funkce komunikace

Vybíral (2005) rozlišuje funkce komunikace na následující:

Informativní funkce, jejíž cílem je informovat. Sourozenci si také mezi sebou každý den podávají informace o tom, co dělali nebo jak se měli ve škole. **Instruktažní funkce** může nastat v situaci, kdy třeba jeden ze sourozenců potřebuje poradit s postupem stavby stavebnice. U dívek je oblíbená instruktaž o líčení nebo oblékání. **Persuazivní funkce** má za cíl přesvědčit

bratra nebo sestru o své pravdě. **Vyjednávací funkce** nastane v případě, že se mezi sebou musí domluvit a najít společné řešení. **Zábavní funkce** zajišťuje odlehčení komunikace, když si mezi sebou vypráví vtipy nebo různé veselé příhody.

Pět společných funkcí komunikace dělí také DeVito (2001):

- Učit se – získávat informace sourozencích, o světě o sobě
- Spojovat – Vytvářet vztahy s druhými sourozenci, vzájemně na sebe reagovat
- Pomáhat – Naslouchat a nabízet jim řešení
- Ovlivňovat – Posilovat nebo měnit postoje či chování druhých
- Hrát si – těšit se z prožitku

Dělení komunikace dle Strnadové (2011) je podrobnější, protože hranice mezi jednotlivými funkcemi komunikace jsou nejednoznačné a dost často se překrývají. Mezi funkce komunikace řadí funkci informativní, kdy si mezi sebou předáváme informace a fakta. Funkce instruktivní přináší navíc vysvětlení významů nebo popis postupu. Funkce přesvědčovací má působit na jiného člověka se záměrem změnit jeho názor nebo postoj. Často zde hraje roli působení na city. Funkce zábavná řeší to, jak pobavit, rozesmát nebo prostě vyplnit čas komunikováním a vytvořit pocit spokojenosti. Vzdělávací a výchovná funkce se uplatňuje prostřednictvím institucí, do kterých děti dochází. Společensky integrující funkce a socializační vytváří právě ony křehké vztahy mezi sourozenci, vzájemně se sbližují a mají pocit sounáležitosti mezi sebou. Funkcí osobní identity si urovnají své sebevědomí a uspořádají své postoje. Poznávací funkce úzce souvisí s funkcí informativní. Jde o pojetí spíše z pohledu komunikanta. Umožňuje sdělovat si každodenní zážitky nebo vzpomínky. Pomocí svěřovací funkce komunikace se můžou zbavit svého vnitřního napětí, mohou překonat těžkosti, které je tíží. Jestliže je někdo sklíčený, otrávený, znechucený, tak se může pomocí komunikace odreagovat. Hovoříme pak o únikové funkci.

2.2. Proces, účastníci a druhy komunikace

Když chceme hovořit o sociální komunikaci, musí se jí účastnit vždy více osob. Druhá osoba sama nemusí verbálně komunikovat, ale musí reagovat třeba alespoň neverbálně. Sociální komunikace se musí účastnit komunikátor, tedy osoba sdělující určitý obsah. Osoba, která sdělení přijímá, se nazývá komunikant. Vlastní sdělení je potom nazýváno komuniké. Proces komunikace začíná od formulace sdělení v mysli komunikátora k reakci komunikanta

na toto sdělení. Proces komunikace se dělí do 7 fází. První fáze je obsah sdělení, kde se objevuje myšlenka a téma sdělení. Druhou fází je zakodování, tedy snaha formulovat nějak svoji myšlenku pomocí slov nebo gest. Ve třetí fázi probíhá vyslovení formulovaného obsahu. Vysílaný obsah je poté přenesen směrem od komunikátora ke komunikantovi. Poté dojde k zachycení sdělení. Příjemce si obsah sděleného nějak interpretuje. Zde může dojít k různým komunikačním šumům, které mohou mít za následek nepřesné porozumění obsahu. Dochází tak ke zkreslení původní informace. Konkrétní reakce příjemce je akce. (Křoustková Moravcová, 2014) DeVito (2001) označuje za účastníky komunikace mluvčího a posluchače.

Vybíral (2005) dělí komunikaci do šesti složek. Při komunikaci sdělujeme obsah. Vyjadřujeme svůj postoj ke komunikovanému obsahu. Vyjadřujeme svůj postoj k partnerovi, s nímž komunikujeme. Zároveň signalizujeme své emoce. Prozrazujeme další vlastnosti sebe samého (pohotovost, rozvážnost, vtipnost,...). V posledním bodě sdělujeme svou představu o pokračování komunikace.

Komunikace probíhá ve dvou rovinách. V rovině obsahové a vztahové. Rovina obsahová znamená aktuálně použitá slova a informaci nesoucí obsah, tedy sdělení samotnému. Rovina vztahová znamená jak je obsah vyjadřovaný.

Komunikaci může ovlivnit i řada dalších faktorů. Komunikace se vyvíjí, dochází ke změnám, mohou se měnit role komunikujících jedinců, motivace ke komunikaci, záměr komunikujících a kontext situace.

Faktory ovlivňující komunikační proces (Loudová, Švarcová, 2015) : Společenské a kulturní zázemí, protože každá společnost má jinou komunikační způsobilost. Jazyk, protože účastníci komunikace musí najít společnou řeč, aby si rozuměli. Věk, protože s sebou přináší větší rozsah slovní zásoby a zkušenosti. Vzdělání má vliv na úroveň znalosti tématu a inteligenci. Omezení v komunikaci mohou nastat, když má některý z účastníků například smyslové poruchy, nezná téma rozhovoru nebo ho nepochopil. Zvláštnosti neverbální komunikace, mezi které řadíme přízvuk, slovosled, rychlost, hlasitost nebo rytmus řeči. Schopnost komunikujícího mluvit, naslouchat, slyšet, rozumět, vnímat. Osobní prostor znamená vzdálenost mezi komunikujícími. Postavení a vztahy ovlivňují obsah rozhovoru i reakce. Prostředí. Nejlépe se komunikuje v příjemném prostředí. Emoce a sebeúcta znamená to, jak se má člověk rád, jak si věří, jak je emočně naladěný apod.

Mezilidská komunikace je vždy zkreslená šumem. Šumy v komunikaci a nedostatečná zpětná vazba jsou častými zdroji nedorozumění a konfliktů mezi lidmi. (DeVito, 2001)

Cílem komunikačního procesu je, aby obsah informace mluvčího byl shodný s dekodovaným obsahem příjemce a aby na základě správného přenosu informace nastala adekvátní reakce ve smyslu jazykového vyjádření nebo vyjádření činem, tedy zpětné vazby. (Loudová, Švarcová, 2015)

Komunikaci dělíme dle různých hledisek. Křoustková Moravcová (2014) dělí komunikaci na verbální, neverbální nebo komunikaci činem. Komunikace činem je chování v určité situaci, které má svou výpovědní hodnotu. Můžeme třeba demonstrovat svou tíživou životní situaci tím, že nebudeme plnit své povinnosti. Mezi další druhy komunikace patří sociální komunikace, která je typická pro člověka, protože probíhá pomocí řeči, písma nebo kresby. Biologická komunikace je společná i pro ostatní živočichy. Je to komunikace prostřednictvím pachů, zvuků nebo barev. Technická komunikace se potom odehrává za pomoci různých tabulek a grafů.

Podle počtu účastníků rozlišujeme komunikaci jednostrannou, oboustrannou a mnohostrannou. Při jednostranné komunikaci je sdělení směřováno jednostranně od jednoho člověka k druhému. O sociální interakci se již jedná v případě oboustranné komunikace. Komunikace mezi dvěma lidmi se nazývá dyáda. Mnohostranné komunikace se zúčastňuje již větší množství osob. Komunikaci také můžeme dělit z hlediska vztahového na intrapersonální, interpersonální a masovou. O intrapersonální komunikaci lze mluvit, když například vyhledáváme informace z knih. Komunikace mezi dvěma a více osobami je interpersonální. Interpersonální komunikaci dále dělíme na verbální a neverbální. Symetrická komunikace se odehrává mezi osobami, které mají v danou chvíli stejné sociální postavení. Asymetrická komunikace naopak probíhá třeba mezi učitelem a žákem. Harmonická komunikace se vyznačuje vzájemným porozuměním a souladem mezi aktéry. Konfliktní komunikaci můžeme chápat jako střet určitých názorů. Cílem soutěživé komunikace je někoho překonat. Jsou zde stanovená veškerá pravidla. V případě spolupracující komunikace si lidé vzájemně pomáhají a pracují v harmonii. Formální komunikace je šablonovitá a nepříliš osobně zaměřená. Pro neformální komunikaci jsou typická neformální témata, která jsou odlehčená. Komunikace pomocí hromadných sdělovacích prostředků se nazývá masová. Pro zajímavost uvedu ještě typologii mezilidské komunikace dle Jiráka, Köpplové, 2007:

Intrapersonální – komunikace se sebou samým např. při zpracování nového poznatku jedincem

Interpersonální – komunikace mezi dvěma až třmi lidmi tedy dyadická či triadická

Skupinová – komunikace uvnitř nějaké ustavené skupiny, např. rodiny

Meziskupinová – komunikace mezi ustavenými skupinami, např. mezi třídami ve škole, mezi sportovními týmy, či mezi zájmovými skupinami uvnitř nějaké komunity

Institucionální/organizační – komunikační procesy v rámci politického systému, uvnitř podnikatelského subjektu

Celospolečenská – komunikační procesy, jež jsou potencionálně dostupné všem příslušníkům dané společnosti – sem spadá i komunikace podmíněná existencí masových médií, tedy mediální komunikace

Přímé komunikace v rodině výrazně ubývá. Byla nahrazena přes komunikační sítě. Pokud spolu členové rodiny komunikují, jedná se o komunikaci velmi strohou. (Kraus, 2015)

Mediální komunikace představuje v moderních společnostech velmi významný zdroj zkušeností, prožitků a poznatků pro stále větší okruh příjemců. Problém sdílené informovanosti, chápání souvislostí a reflexe vlastního postavení a sdílené hodnotové orientace se pro člověka staly základní podmínkou uplatnění jednotlivce a jeho zapojení do společnosti. Média vstupují do soukromého života jedince a vnášejí do něj velkou měrou veřejný rozměr, sdílený s ostatními. Současně se média podílejí na formování podoby veřejného života společnosti. Média současně nabízejí množství neustále se opakujících interpretací našeho života, informují nás o hodnotách, postojích a názorech, které jsou (nebo se díky mediální komunikaci zdají být) sdílené s ostatními. Sdělení, která jsou médiu nabízena, mají velmi různorodý charakter a jejich předkládaná podoba je výsledkem řady vlivů a postupů, jež zůstávají těm, jimž jsou tato sdělení určena, skryty. Jejich správné vyhodnocení proto vyžaduje správnou průpravu. Současně mají média již svou existencí a rolí, kterou sehrávají, zřejmý (i když často obtížně postižitelný) vliv na chování jednotlivce a společnosti i na životní styl. (Jirák, Köppllová, 2007)

Následující charakteristiky přibližují podrobnější pohled na masovou komunikaci: Materiály jsou zpravidla určeny ke krátkodobému použití. Producentem je formální organizace disponující vyspělou technologií. Využívá nejrůznější mediační techniky. Veliký počet příjemců je pro komunikátora anonymní. Komunikace je veřejná, bez omezení přístupu. Vzájemné vztahy jsou asymetrické, komunikátor a příjemce si nemohou vyměnit postavení. Vliv je nepřímý, bez zpětné vazby. Produkce médií je periodická. Je nabízena průběžně. (Kunczik, 1995)

„Podstatnou stránku masové komunikace, to čím se odlišuje od jiných forem komunikace a zaslouží si pozornost, představuje zpravidla modifikace symbolických sdělení,

stávajících se více méně předmětem mocenského, ekonomického zhodnocování. Její fungování se často spojuje s působením stále modernějších sdělovacích prostředků. Jejich celkový podíl na komunikaci se neustále zvyšuje, a tím se stále více dostává do popředí autorita reprezentujících organizací s narůstajícím vlivem v komunikačních aktech a procesech.“(Mišovič, st. 65, 2015)

3. Problematika médií v současné rodině

Jsem si vědoma, že téma média je velice široký pojem a nelze ho celý rozebrat na základě pár stránek. Tato kapitola má sloužit pouze jako základní definice a uvedení do problematiky, protože rozebírání tohoto tématu více do podrobností by vydalo na další samostatnou práci. Pro svoji práci jej nepovažuji za tolik stěžejní jako třeba kapitolu o rodině nebo komunikaci. Součástí předchozích kapitol již bylo téma mediální komunikace a náhled několika autorů na média v současné rodině. Vysvětlím pojem „médiu“ a média na základě odborné literatury. Zaměřím se na jejich funkce, a jaký mohou mít vliv, i když se většina autorů shoduje, že je těžké určit, jaký mají média konkrétní vliv na současnou společnost.

3.1. Média a „médiu“

Žijeme ve věku informací a média fungují jako filtr, přes který člověk vnímá svět. Mediální gramotnost je součástí kompetentnosti člověka. Současná společnost obohacuje život o proces „medializace“. Většina informací je zprostředkována masovými médii, jejichž produkce má své vlastní zákonitosti, které je třeba znát a rozeznávat. Neustále stoupá počet jednotlivců i skupin na mediální komunikaci. Postavení masových médií a mediální komunikace v životě člověka je zcela zřetelně jedním z faktorů kvality jeho života. (Verner, 2007)

Děti a mládež jsou specifickou skupinou užívání médií a je třeba jim věnovat zvláštní pozornost a péči. Oblast mediální socializace je často redukována na zájem a povinnost školy, a to i přesto, že se zdůrazňuje, že rodiče nesou hlavní zodpovědnost a že děti se s médii setkávají už od velmi nízkého věku, tedy v prostředí rodiny. (Sloboda, 2013)

Média a specifický typ sociální komunikace, na jejíž realizaci se podílejí, představují stále významnější podobu společenského, politického i kulturního života současných společností a podmínku ekonomické úspěšnosti řady odvětví. Pojem média znamená především tisk, televize, rozhlas a tzv. „nová média“, která mají digitální zpracování a jejich úkolem je přenos dat. Ze slova „médiu“ je zřetelně patrný jeho původ. Vychází z latiny a znamená prostředek, prostředníka, zprostředkující činitel – tedy to, co něco zprostředkovává, zajišťuje. S výrazem či pojmem médiu se tak můžeme setkat ve fyzice, chemii, biologii, výpočetní technice i teorii sociální komunikace. A právě obory, které se věnují různým projevům mezilidské, sociální komunikace, označují pojmem médiu/média to, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení, tedy médiu komunikační. Komunikačními prostředky však nejsou

pouze tisk, rozhlas a televize. Komunikaci zprostředkovává daleko víc nejrůznějších médií, protože komunikace je bez nějakého média, které by ji zajišťovalo, nemožná. Proto se někdy za médium pokládají i kódy, které se při komunikaci používají, tedy i přirozený jazyk, např. čeština. Kódy (tj. soustavy znaků a pravidel pro jejich používání) je možné považovat za primární komunikační média, za zprostředkovatele sdělení mezi účastníky komunikace. S rozvojem lidské společnosti a lidské civilizace rostla potřeba přenášet sdělení na větší vzdálenost, nabídnout je co největšímu počtu lidí či skupin a zaznamenávat je tak, aby vydržela co nejdéle. Proto je možné v průběhu dějin mezilidské komunikace sledovat i vývoj sekundárních médií, jimiž se lidé snažili překonat časovou a prostorovou omezenost vysílaných sdělení. Za komunikační média je proto možné považovat prostředky snažící se o záznam a přenos sdělení; jsou to obrázky (jako u pravěkých nástěnných kreseb v jeskyních), písmo, později tisk a nejrůznější prostředky mechanického, analogového, či digitálního nahrávání, stejně jako prostředky snažící se dostat sdělení ke vzdáleným adresátům prostřednictvím posílů (a později pošty jako organizace zajišťující přepravu sdělení), nejrůznějších typů signalizace (např. kouřové signalizace, vlajkové abecedy) a nakonec i přenosové a vysílací techniky (od telefonu po telemost) a počítačové komunikační sítě. (Jirák, Köpplová, 2007)

Média jsou velice složitá a v čase se proměňující sociálně komunikační jev, podmíněný dobovou situací společenskou, technickou, politickou i kulturní. Povaha médií, která lidé používají, má vliv na to, jak se k sobě navzájem chovají. Proto je užitečné rozlišovat různé kategorie médií podle toho, jaký typ společenských vztahů mají nebo mohou vytvářet či podporovat, čili jakou roli plní média jako společenské instituce. Dále Jirák (2007) dělí média na: Interpersonální média, která slouží k dorozumívání mezi jednotlivci, kteří se navzájem vnímají jako jedinečná individua a podporují existenci či utváření sociálních vztahů mezi jednotlivci. (dopis, email, chat). Masová média slouží k celospolečenské komunikaci, tedy zpravidla komunikaci mezi jedním výchozím bodem a blíže neurčeným, ale vysokým počtem bodů cílových. Komunikace směřuje od jednoho bodu k publiku, jež se skládá z velkého počtu lidí. Jejich podstatným rysem je to, že nepodporují vysílání a přijímání sdělení na obou stranách, ale svou podstatou staví jednoho účastníka do role vysílatele a druhého do role příjemce. A právě předpokládaná povaha příjemce – tj. početné skupiny lidí, kteří mají navzájem slabé nebo žádné sociální vazby, většinou se neznají, tvoří tedy „masu“ – svádí k představě o anonymním souboru příjemců, který dal těmto médiím název. Tato média tvoří nové sociální vazby ve společnosti, utvrzují skupinovou identitu (např. politický tisk svého času pomáhal podporovat integritu příslušné strany či politického hnutí) a pomáhají jedinci najít jeho místo mezi

ostatními. Mezi masová média v tomto smyslu patří noviny, časopisy, knihy, kabelové, satelitní televizní i rozhlasové vysílání, film, kompaktní disky i magnetofonové nahrávky, stejně jako ekvivalenty těchto „tradičních“ médií v kyberprostoru počítačových sítí, zvláště internetu. (Jirák, Köppllová, 2007)

3.2. Funkce a působení médií

Funkce médií. Rozlišuje se funkce informativní, která chápe média jako nositele informací, které nějakým způsobem předávají adresátovi. Do informativní funkce médií spadá zároveň funkce hodnotová, hodnotící, kognitivní, vzdělávací a petrifikační. Jinými slovy se děti pomocí médií vzdělávají a rozšiřují si obzory poznání vnějšího světa. Další důležitou funkcí médií je funkce komunikativní, která uskutečňuje spojení mezi komunikujícími. Zároveň se dělí na socializační, stimulační, kulturní a kompenzační funkci. Média se pomocí socializační funkce stávají zprostředkovateli názorů, postojů nebo pocitů jednotlivců. V prostředí rodiny má socializační funkce i specifickou integrační funkci, která se uplatňuje prostřednictvím společných zážitků členů rodiny třeba při společném sledování televize, kdy dochází k upevnění vědomí jejich duchovní a sociální sounáležitosti. Je to nezastupitelná funkce. Stimulační funkce u dětí rozvíjí senzibilitu, fantazii a imaginaci. Masmédia učí děti také přijímat způsoby chování a jednání, které jsou pro určité sociální skupiny charakteristické, učí ho ctít tradice, ideály a normy dané společností, proto mluvíme o kulturní funkci médií. Kompenzační funkce médií je využíváno třeba při poslechu hudby, aby došlo k uspokojení osobnostního vyrovnání. Formativní funkce se projevuje tím, že dětem vytvoří určitou představu člověka a světa. Média mohou zjemňovat vnímavost a učit děti být tolerantnějšími k ostatním lidem kolem nich, zde se jedná o funkci humanizační. Ve spojení humanizační a výchovné funkce masmédií může být ovlivňován i emocionální postoj adresáta k sociálním otázkám. Mluví se také hodně o manipulativní funkci médií, kdy je na děti cíleně zaměřena reklama třeba v době před Vánoce. Defrustrační funkce má za cíl odstraňovat smutek a pocity sklíčenosti. V návaznosti na to mají média rekreativní funkci. Děti si prostřednictvím médií užijí zábavu, prožijí pocit osvobození a relaxace, přičemž jsou v kontaktu s okolním světem. (Kraus, Poláčková et al., 2001)

Působení médií. Zájem odborníků o média je založen na předpokladu, že ovlivňují jednotlivce i společnost, že mají nějaký významný účinek. Ani dnes ale není jednota v tom, čím mohou média jednotlivce ovlivňovat a jaké povahy toto jejich působení je. (Jirák, Köppllová, 2007) Účinky médií dále dělí dle následujících kritérií: **Krátkodobé, dlouhodobé.** Krátkodobý

účinek může vyvolat například bezprostřední reakce na obsah – strach z hororového filmu. Socializace jedince do společnosti s podporou médií, jež nabízejí vzory chování je považováno za dlouhodobý účinek. **Přímé, nepřímé.** Přímé účinky médií bývají spojovány s působením nabízeného mediálního obsahu jako rozhodujícího podnětu – komerční reklama a úspěch zboží. Nepřímé působení médií může být zprostředkováno názorovým vůdcem či významným druhým. Může se projevit se značným časovým odstupem ve spojitosti s dalšími faktory. **Plánované, neplánované.** Komerční, politický i sociální marketing spadá do plánovaných účinků médií. O neplánovaných účincích se mluví hlavně ve spojitosti s účinkem mediálního násilí na agresivní chování nebo stereotypizací.

3.3. Současná média a rodina

V roce 2010 proběhlo v českých domácnostech šetření, které se vztahovalo na 4,3 milionu českých domácností a 8,9 milionu obyvatel ČR starších 16 let. Z šetření vyšlo najevo, že počty uživatelů počítačů a internetu neustále rostou. Za sledované období bylo v České republice 59 % domácností vybaveno osobním počítačem, více než jeden počítač měla dokonce každá pátá domácnost. Připojení k internetu mělo přes polovinu domácností, z toho 91 % bylo k internetu připojeno vysokorychlostně. Mezi obyvateli ČR starších 16 let používalo počítač 64 %, uživatelů internetu bylo jen o něco méně (62 %). Minimálně 5 dní v týdnu usedá k počítači 3,6 milionu Čechů, k internetu se jich připojuje 3,1 milionu. (Zdroj: Děti, dospělí a internet, 2010, ČSÚ)

Z výzkumu ČSÚ vyplývá, že v roce 2010 mělo svůj osobní počítač 91 % chlapců a 87% dívek ve věku 10-15 let. Z toho každý den využívalo počítač 57 % chlapců a 52 % dívek. Z výzkumu také vyplynulo, že 84 % dětí využívá doma internet.(Zdroj: Děti a informační technologie, 2010, ČSÚ)

Podle nejaktuálnějších údajů ČSÚ lze pozorovat, že v roce 2017 bylo vybaveno počítačem celkem 76 % českých domácností. Domácnosti s dětmi a počítačem bylo 94 %. Od roku 2003 lze pozorovat příbytek počítačů v českých domácnostech o více než 50 %. V roce 2017 mělo zároveň 77 % českých domácností přístup k internetu. Domácností s přístupem k internetu a dětmi bylo téměř 96 %. Domácností, které nemají zájem o internet a nemají děti, bylo 82 %, přičemž 57 % domácností, které děti mají, uváděly jako důvod toho, že nemají internet, příliš vysoké náklady. (Zdroj: Informační společnost v číslech 2018, ČSÚ) Zamýšlím se nad tím, jestli právě děti nejsou hlavním důvodem, proč si domácnosti pořizují internet. Jedním důvodem může být to, že v rámci plnění svých školních povinností dělají pomocí

internetu prezentace nebo domácí úkoly. Mnoho škol již také vyřizuje omluvenky nebo zapisuje známky přes internet. Na druhou stranu dětem internet a sociální sítě slouží ke komunikaci s vrstevníky. Bez přístupu k internetu, jako by nebyly. Proto se poté může stát, že členové jejich rodiny a sourozenci již nejsou středem zájmu komunikace.

Dle průzkumu Ami Digital Index v roce 2016 vyplývá, že vliv sociálních sítí stále posiluje. Dle průzkumu jen 3% lidí s přístupem k internetu nevyužívají sociální sítě. Naopak tři čtvrtiny (76 %) respondentů uvedly, že sociální sítě využívají téměř denně a dalších 12 % uživatelů sleduje sociální média alespoň několikrát týdně. (Zdroj: Ami Digital Index, 2016)

V praktické části práce zkoumám, jestli například sestry využívají komunikaci přes sociální sítě více, než bratři. Poslední průzkumy AMI Digital Index totiž ukázaly, že ženy v Česku navštěvují sociální sítě častěji, tráví na nich více času a také jim přikládají větší důležitost. Sociální sítě navštěvuje každý den 72 % žen, což je o sedm procent více než mužů, a také jim přikládají větší důležitost. Největší procento žen stráví na sociálních sítích mezi jednou až čtyřmi hodinami. Největší část mužů se přitom vejde jenom pod třicet minut denně. Obecně platí, že sociální sítě navštěvují především mladší uživatelé. (Zdroj: AMI Digital Index, 2017)

Rychlost mediálního prostoupení v současných rodinách je v různých zemích a společenských vrstvách různá. I bez ohledu na různorodost takového sycení rodinného prostředí se tímto způsobem mění život současné rodiny, její životní styl, komunikace, kultura i celý rodinný systém. O medializaci rodiny se mluví v posledních letech především díky stále většímu a početnějšímu výskytu nových moderních médií v domácnostech. Členové rodiny mohou mít média již kdykoliv a kdekoliv u sebe. Trávení volného času dětí se přesunul především dovnitř. Často tráví volný čas u přátel tak, že společně věnují pozornost médiím. Ve svém výzkumném šetření jsem také položila otázku na toto téma. (Kraus et al., 2015)

Psychologické výzkumy ukázaly, že výchova není závislá na tom, kolik času s dětmi strávíme. Současně ale také ukázaly, že společný čas je nutný, aby se výchova vůbec dala provozovat. Stejně tak je tomu s prostorem. Rozhodně by nebylo žádoucí, aby celá rodina žila spolu jen v jedné místnosti, ale na druhé straně situace, kdy každý v rodině žije odděleně ve svém pokoji a rodina se schází formálně třeba jen jednou denně, vylučuje prakticky soužití, tak výchovu. (Matějček, 1994)

Dnes většina dětí tráví většinu svého volného času uvnitř. Ze strachu před únosy a dalšími společenskými hrozbami se dětem nedovoluje, aby běžely venku. Zůstávají tedy

vevnitř a místo s jiným člověkem se baví se svými počítači. Naneštěstí platí, že čím víc času tráví dítě u počítačů, tím méně času mu zbývá na kontakt s rodiči, sourozenci a kamarády. (Chapman, Pellicane, 2016)

Pořád více studií dokládá, jak trávení u obrazovky negativně ovlivňuje mozek a sociální i emocionální vývoj dětí. V roce 2000, než přišly do obliby mobilní telefony a počítačové aplikace, byla průměrná délka soustředění dvanáct vteřin. Od té doby se zkrátila o čtyřicet procent. Zároveň se mění charakter dětí. Umět se vypořádat s internetovými komentáři nebo jejich absencí, která člověku sděluje: „Nikdo o tebe nemá zájem,“ je těžké i pro dospělého. Hovoří se o novém jevu „facebooková deprese“, definovaném jako deprese, k níž dochází, když děti a dospívající tráví příliš času na sociálních sítích, jako je Facebook, a začnou vykazovat klasické příznaky deprese. Internetové „lajky“ jsou založeny na výkonu a vzhledu. Taková náklonnost je podmíněčná. Děti jsou zásadně ovlivňovány tím, na co se dívají. Přebírají z televizních pořadů, videí na Youtube a virtuálních světů slova, fráze a hodnoty. Děti jsou ve videohrách vystavovány násilí, které je učí vůči bolesti druhých i vůči šikanování a násilným skutkům páchaných na ostatních. Sexuální obsah má více než sedmdesát pět procent televizních programů v hlavním vysílacím čase. Mladší děti posílají nebo vyvěšují na internetu fotografie svého těla, protože jsou k tomu vyzvány nebo chtějí upoutat. Když děti nikdy úplně nevypnou a nedopřejí svým očím odpočinek, jsou neklidné a náchylné k hněvu. Svět obrazovek navíc klade důraz na rychlost, a tak dítě odchované na počítači nemá velkou trpělivost s tempem života. Když tedy musí na něco čekat, jeho netrpělivost se rychle může proměnit třeba ve frustraci a hněv. (Chapman, Pellicane, 2016)

Všechny tyto faktory mohou ovlivnit sourozenecké vztahy. Vždyť na koho může dítě otočit svoji frustraci a hněv? Nejspíše na sourozence, kterého má poblíž.

Zároveň mají média potenciál stmelovat a spojovat členy rodiny, umožňovat častější komunikaci a projevení vzájemné blízkosti a sounáležitosti. Média se stávají stále důležitější součástí trávení volného času v rodině. (Kraus, 2015)

Praktická část

4. Cíl výzkumu

Praktická část má za cíl zjistit, jestli sourozenci v rodinách komunikují prostřednictvím médií a jaké dopady to může mít na jejich vztah. Jestliže přes média komunikují, potom výzkum zjišťuje jakým způsobem.

4.1. Empirické šetření

Před začátkem výzkumu jsem si stanovila hypotézy, které se opírají o teoretickou část:

Ti, kteří sourozence mají, s nimi komunikují více, než s rodiči. Snažila jsem se zjistit, jestli spolu vůbec sourozenci mezi sebou komunikují více, než s rodiči. Jestliže by komunikovali spolu přes média, mohla by být potom jejich komunikace častější.

Sestry spolu častěji komunikují na sociálních sítích, než bratři. Jak jsem již psala v teoretické části, ženy tráví dle průzkumu AMI Digital Index o 7 % více času, než muži. Předpokládala jsem teda, že tato hypotéza bude platit i mezi sestrami.

Sourozenci, kteří spolu komunikují prostřednictvím médií, mají mezi sebou lepší vztahy než ti, kteří nekomunikují přes média.

V teoretické části jsem se mnohokrát zmiňovala o celkově negativních dopadech médií v současné rodině. Zároveň mohou ale média rodinu i více spojovat. Rozhodla jsem si to potvrdit nebo vyvrátit touto hypotézou.

Výzkum hledá odpovědi na problémy a zkoumá zákonitosti společenského vývoje, sleduje formy, projevy a fungování těchto obecných zákonů v různých oblastech života z komplexního hlediska. Výzkum má své specifické metody zkoumání. Provádění sociologických výzkumů má svá určitá pravidla. Výzkum se dělí do několika částí: přípravné fáze, fáze sběru empirického materiálu, fáze zpracování a zobecňování a zobecňování empirických údajů. (Veselá, 1999)

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvantitativní metodu sběru dat pomocí dotazníku. Protože problematika médií a rodiny je v současné době ve společnosti stále více zkoumanou a diskutovanou, bylo by dobré ve výzkumu využít odpovědí více respondentů. Kvantitativní výzkum se soustředí na zastoupení sociálních objektů (sourozenců), frekvenci (kolik jich média využívá) a intenzitu (kvalita jejich vztahů). Tyto charakteristiky se převádí do souboru

ukazatelů (respondentů). Základním úkolem výzkumu je měření uvedených charakteristik a jejich souvislostí. Kvantitativní výzkum lze charakterizovat také jako statistické testování hypotéz s tím, že hypotézy obsahují souvislosti mezi uvedenými charakteristikami. (Surynek, 2001)

Využila jsem metodu písemného dotazování formou dotazníku (viz. příloha). Výhodou písemného dotazování je to, že je levnější a nedochází k ovlivnění působením tazatele. Nevýhodou je nižší návratnost, než u osobního dotazování. Respondent si může odpovědi rozmyslet. Nemůžeme si skutečně zkontrolovat, kdo dotazník vyplnil, a nemůžeme vytvořit vhodné podmínky při vyplňování. (Surynek, 2001) Dotazník je soubor písemných záměrných otázek, sledujících poznání určitých jevů v určitém souboru osob. Předmětem analýzy jsou písemné odpovědi na pevné a pro všechny dotazované stejné otázky. (Veselá, 1999)

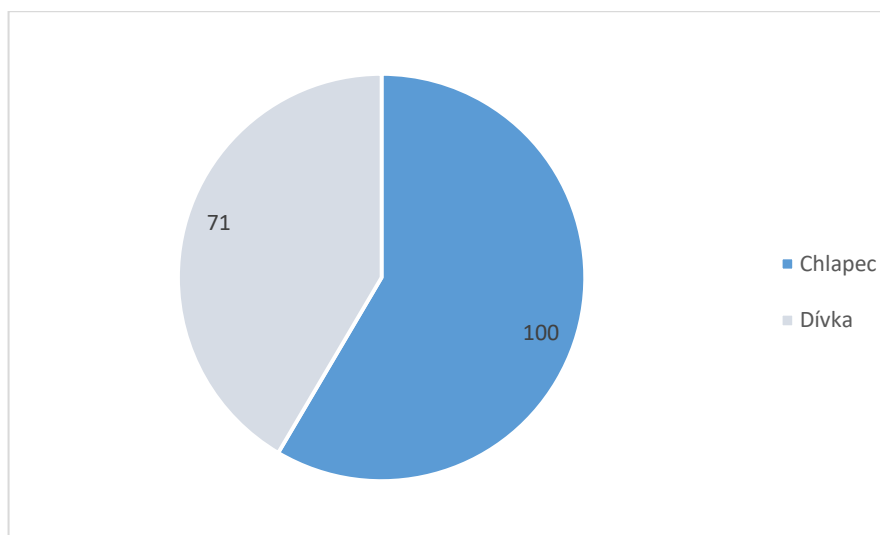
Nejprve jsem si stanovila hypotézy, které vycházejí z praktické části práce. Na základě hypotéz jsem vytvořila dotazník, který obsahoval 15 otázek postavených tak, aby při vyhodnocování byly potvrzeny nebo vyvráceny stanovené hypotézy. V lednu 2017 jsem měla možnost dát dotazník k vyplnění dětem 2. stupně základní školy. Vedení školy ke mně bylo velmi vstřícné. Každý třídní učitel si dotazník rozdál sám ve své třídě. Po týdnu jsem si všechny nashromážděné dotazníky zašla vyzvednout do kanceláře školy. Dotazníky byly rozdány dětem 2. stupně. Jednalo se o 6. – 9. ročník ZŠ. Vybrala jsem druhý stupeň základní školy z důvodu toho, že je pravděpodobné, že tyto děti budou již aktivně využívat se sourozenci média ke komunikaci, což je ideální situace pro realizaci mého výzkumu. Dotazník vyplnilo 171 respondentů.

4.2. Vyhodnocení výzkumu

Použitý dotazník se skládal z 15 jednoduchých otázek, ve kterých byly většinou možné pouze dvě odpovědi. Některé otázky byly otevřené, jelikož jsem potřebovala konkrétnější odpověď od každého respondenta zvlášť. Vyplnění dotazníku nebylo náročné, mohlo trvat maximálně pět minut. Dotazník jsem po jazykové stránce upravila tak, aby byl pro děti sympatičtější a lépe se jim vyplňoval. Všechny dotazníky jsou k dispozici v soukromém archivu. Každou otázku jsem pro přehlednost zpracovala jednotlivě tak, aby měla co nejlepší výpovědní hodnotu pro účel práce.

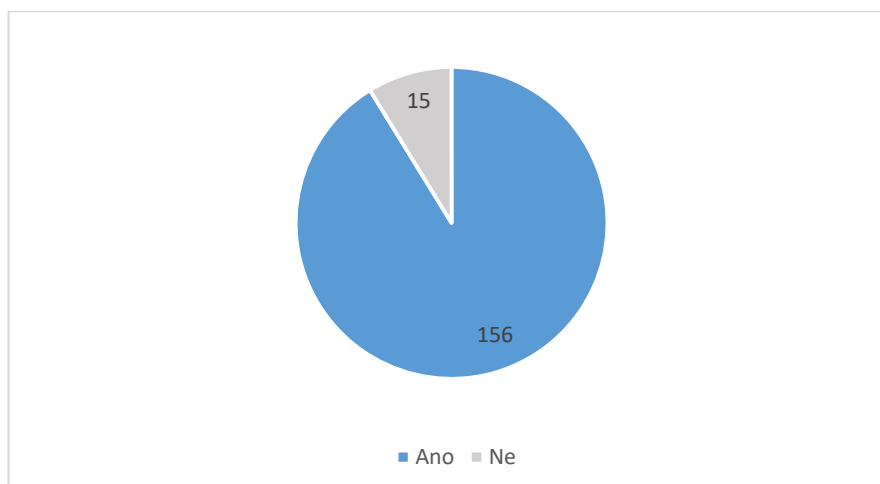
Otázka č. 1: Jsi dívka nebo chlapec?

Na tuto otázku odpovědělo celkem 171 respondentů. Chlapců bylo 100, zatímco dívek 71.

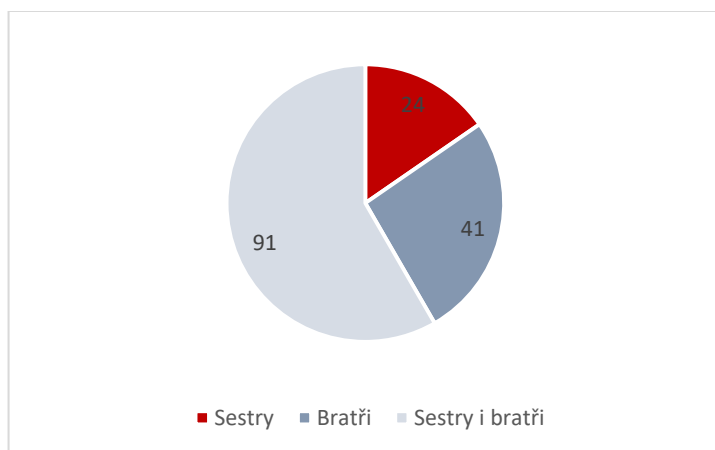
Otázka č. 2: Máš Sourozence?

Na otázku, zda má sourozence, odpovědělo kladně 156 respondentů. Sourozence nemá 15 respondentů. Protože výzkum se zaměřuje především na sourozence v rodině, oněch 15 respondentů, kteří jsou jedináčci, z výzkumu nadále vynechám a budu pracovat s odpověďmi 156 respondentů, kteří sourozence mají. Pokud výsledek převedeme na procenta 91 % respondentů tedy sourozence má a pouze 9 % sourozence nemá.

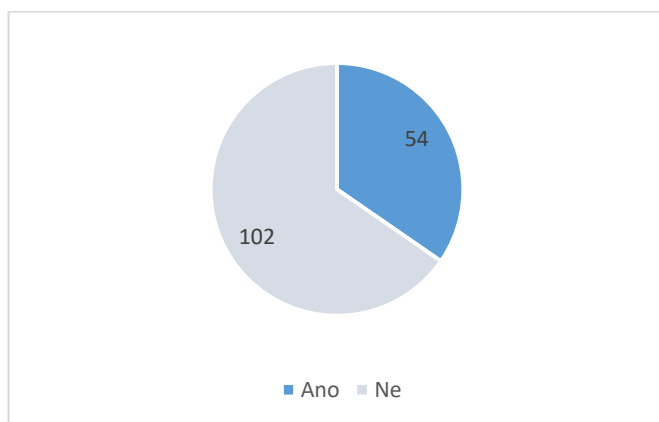
Otázka č. 3: Máš brášky nebo sestřičky?

Z této otázky vyšlo najevo, že 91 (59 %) respondentů žije ve větším kolektivu, kde má sestru i bratra. Jak jsem psala v teoretické části je z hlediska počtu sourozenců v českých rodinách upřednostňován typ dvoudětné rodiny. Respondentů, kteří žijí v rodině, kde mají pouze bratra nebo sestru, bylo 65. 24 (15 %) respondentů žilo pouze v sesterském kolektivu a 41 (26 %) v kolektivu pouze bratrů.

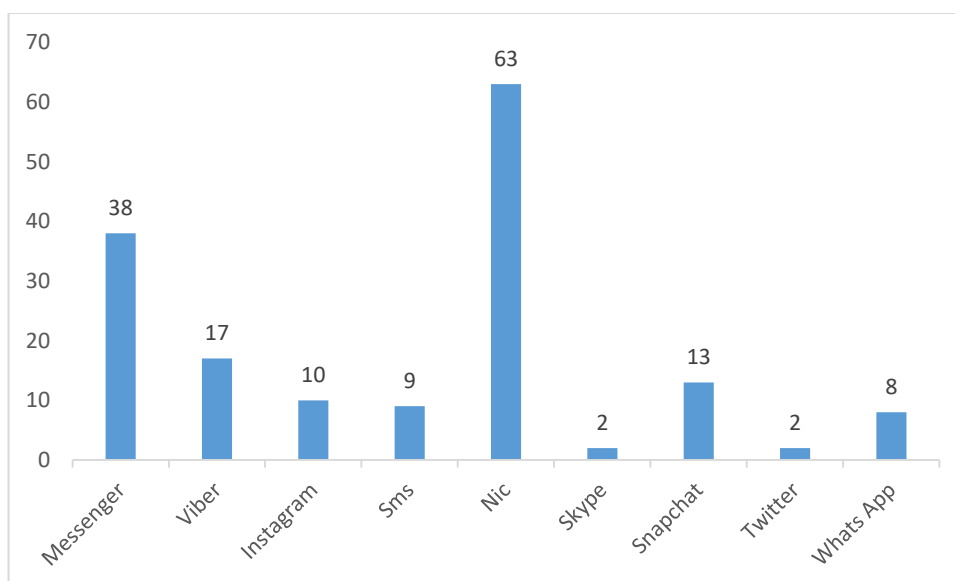
Otázka č. 4: Píšete si spolu přes Facebook?

Vyplynulo najevo, že 102 (65 %) respondentů přes Facebook nekomunikuje, což jsou dvě třetiny respondentů. Přes Facebook komunikuje 54 (35 %) respondentů. Facebook ovšem nesmí užívat děti mladší 13 let, i když v praxi se mladší děti na Facebooku stejně dostanou. Podle posledních průzkumů AMI Digital Index obliba Facebooku v poslední době u mladších uživatelů klesá a naopak stoupá obliba jiných sítí, na což se zaměřím v další otázce.

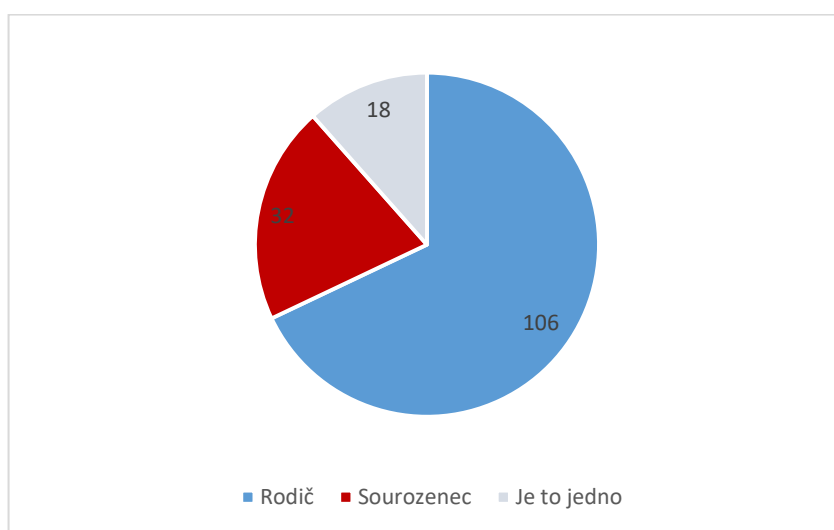
Otázka č. 5: Jak jinak ještě komunikuješ se sourozenci?

V této otázce jsem nechala otevřenou odpověď, jelikož jsem nechtěla respondenty omezovat ve výběru dalších komunikačních prostředků v prostředí médií, přičemž jeden respondent mohl napsat i více možností. 63 z nich odpovědělo, že nijak přes média se sourozenci nekomunikuje. Bylo to třeba z důvodu, že byl jejich sourozenec příliš malý nebo neměli svůj telefon, a tudíž nemohli využívat mezi sebou různé aplikace určené ke komunikaci. Z těchto 63 respondentů budu porovnávat kvalitu vztahů s těmi, kteří média nějakým způsobem ke komunikaci využívají. Nejvíce oblíbený u respondentů byl Messenger, Viber, Snapchat nebo Instagram.

Otázka č. 6: Když si chceš o něčem promluvit, jdeš radši za sourozencem nebo rodičem?

V této otázce jsem zkoumala, jestli respondenti vůbec upřednostňují komunikaci se sourozencem. 106 (68 %) respondentů jde radši za rodičem, což mě překvapilo, protože je to více jak polovina. Mohlo se to stát, protože děti nemají důvěru k mladšímu sourozenci, nebo často psaly, že jejich starší sourozenec již doma nebydlí. 32 (20 %) by tedy šlo za sourozencem radši a 18 (12 %) respondentů uvedlo, že jim to jedno.

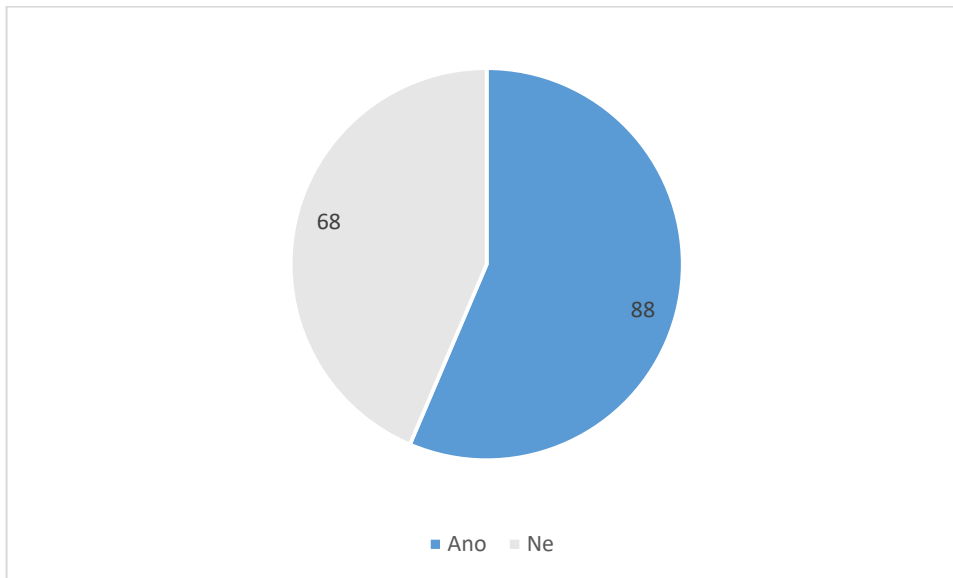

Otázka č. 7: Máte se se sourozenci mezi sebou rádi?

Tuto otázku jsem brala velice individuálně a spíše jako doplňkovou při celkovém vyhodnocení hypotéz. Odpovědi respondentů byly v tomto ohledu nejednoznačné. Někdo měl rád jenom sestru nebo bratra. Nemůžeme také vědět, v jakém byli respondenti zrovna rozpoloženi. Proto jsem se rozhodla tuto otázku celkově ve výzkumu nevyhodnocovat, ale spíše jsem přihlížela k jednotlivým odpovědím.

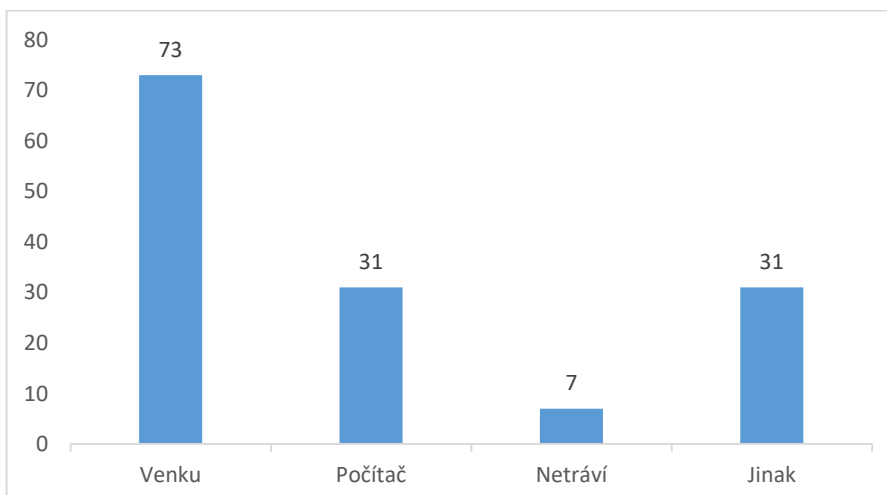
Otázka č. 8: Telefonujete si mezi sebou?

Mezi sebou si běžně telefonuje 88 (56 %) respondentů. Mezi 68 (44 %) patří ti, kteří telefon nemají nebo ho téměř nevyužívají. Výsledek mě nepřekvapil, protože je téměř běžné, že děti na 2. stupni mají svůj telefon.

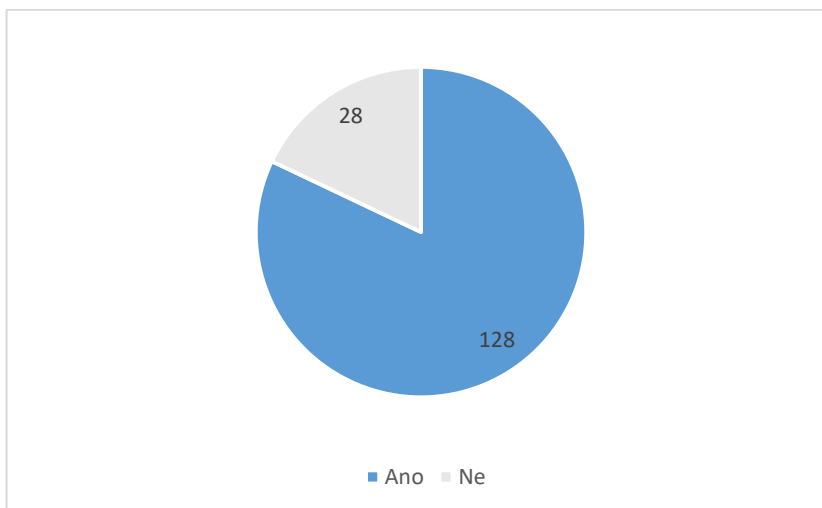
Otázka č. 9: Jak trávíte společně čas?

Jelikož jsem v teoretické části zmiňovala fakt, že je v dnešních rodinách téměř běžné, že děti tráví svůj volný čas na počítači, položila jsem otázku na toto téma. 73 (48 %) respondentů uvedlo, že nejvíce tráví volný čas se sourozenci venku, což je poměrně velká část. 31 (20 %) potom tráví čas na počítači a 31 (20%) jinak. 7 (12 %) respondentů uvedlo, že spolu čas netráví vůbec. Může to být i z důvodu, že někteří napsali, že s nimi již starší sourozenec nebydlí.

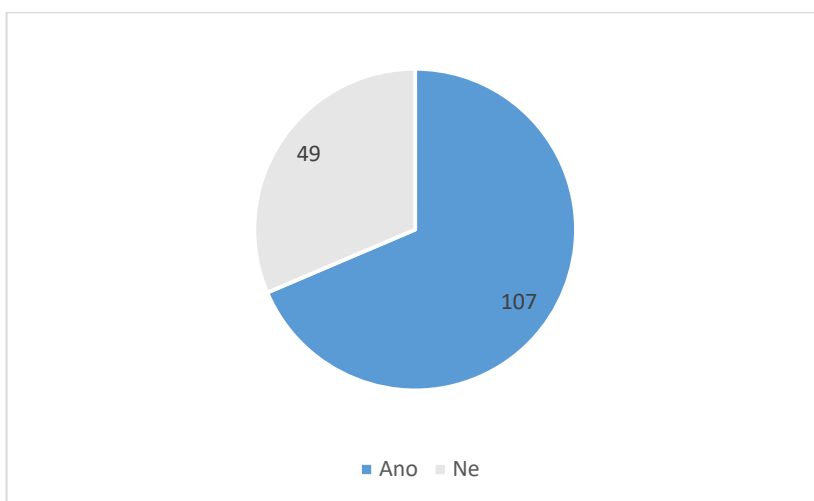
Otázka č. 10: Díváte se společně na televizi?

Psala jsem také o faktu, že tím, když spolu členové rodiny sledují společně televizi, mají potom pocit větší sounáležitosti ke své rodině. Celkově to vztahům prospívá. Výsledek je ten, že převážná většina respondentů opravdu společně televizi sleduje. Celkem 128 (82 %) odpovědělo, společně televizi sledují.

Otázka č. 11: Stává se ti někdy, že jste se sourozenci v jedné místnosti, ale vůbec spolu nemluvíte, protože jste buď na telefonu, nebo počítači?

Dalším faktem, o kterém jsem psala v teoretické části, byl ten, že členové rodiny v současné době vedle sebe spíše přežívají a rodina se pro ně stává spíše jakýmsi průchozím prostorem. A opravdu 107 (69 %) dětí uvedlo, že často svým sourozencům nevěnují pozornost, přestože jsou v jedné místnosti.

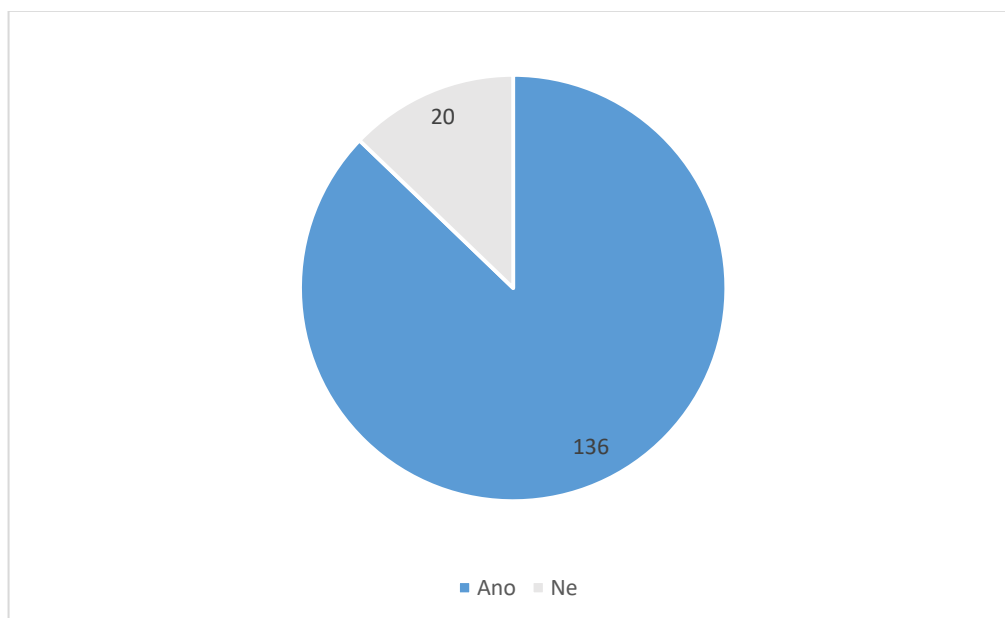

Otázka č. 12: Je ti bližší bráška nebo ségra?

Tuto otázku jsem mohla vyhodnocovat pouze podle toho, zda měl respondent možnost vybrat si mezi sestrou nebo bratrem v rodině. Zároveň byla tato otázka důležitá pro hypotézu, jestli spolu sestry komunikují mezi sebou více. Z výsledků mi vyšlo, že pokud si mohou vybrat, komunikují bratři raději s bratry a sestrám je to v podstatě jedno. Rozdíl hlasů mezi sestrou a bratrem při výběru byl v tomto případě pouze o jeden.

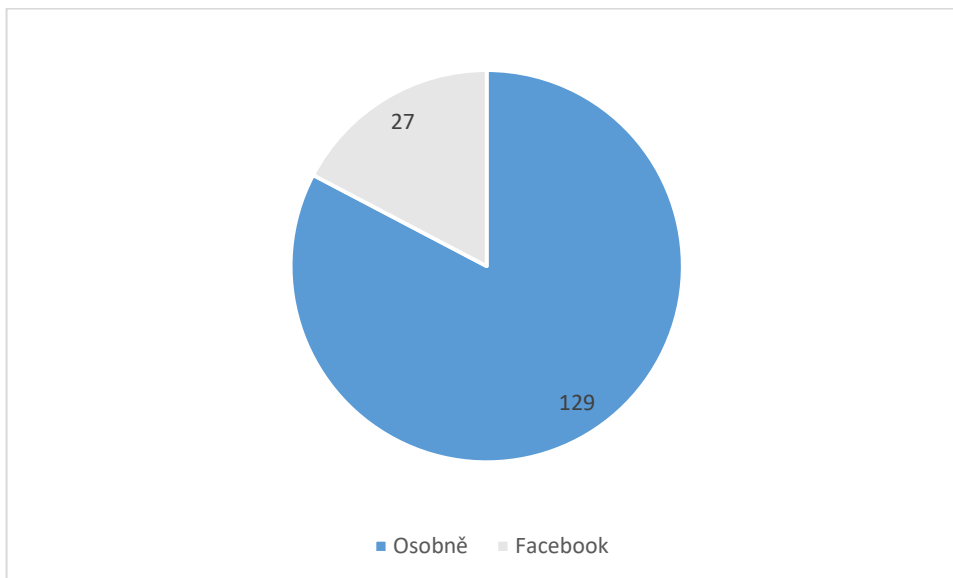
Otázka č. 13: Povídáte si mezi sebou doma jen tak?

Většina respondentů uvedla, že si spolu doma spolu povídají jen tak. Bylo jich 136 (87 %), ale našlo se i pár, kteří uváděli, že si mezi sebou jen tak doma nepovídají.

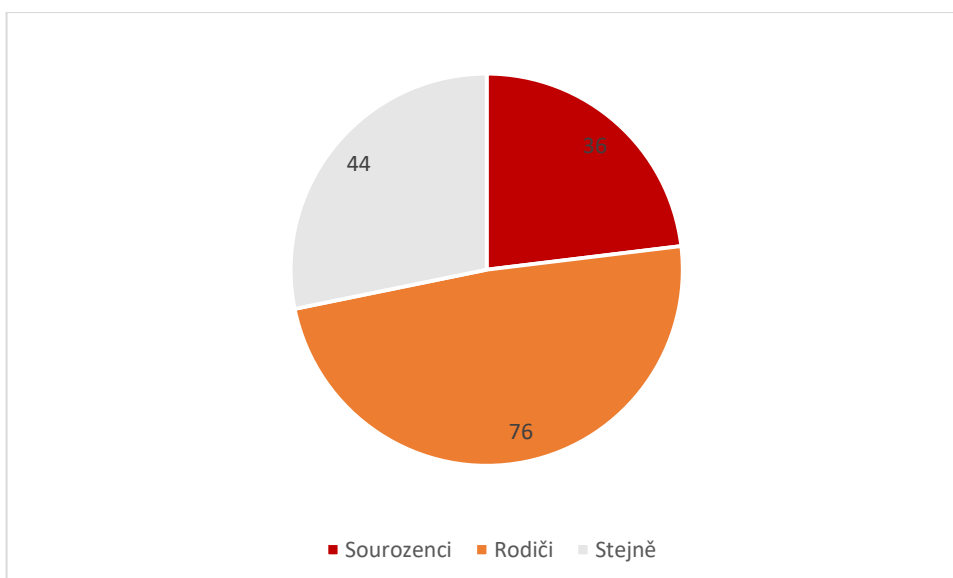
Otázka č. 14: Když chceš něco říct, napišeš to raději do zprávy a na Facebook nebo to řekneš osobně?

Osobní komunikaci upřednostňuje 129 (83 %) respondentů, což je většina. 27 (17%) si píše raději přes zprávy na Facebooku.

Otázka č. 15: Mluvíš častěji se sourozenci nebo s rodiči?

Častější komunikace dětí v rodině probíhá s rodiči. Uvedlo to celkem 76 (44%) respondentů. Přesto alespoň 36 (23 %) mluví častěji se sourozencem. 44 (33 %) uvedlo, že frekvence komunikace se sourozenci a rodiči je stejná.

4.3. Vyhodnocení hypotéz a diskuze

Sourozenci, kteří spolu komunikují prostřednictvím médií, mají mezi sebou lepší vztah než ti, kteří nekomunikují přes média.

Tato hypotéza se mi díky vyhodnocení výsledků dotazníků potvrdila. Z 91 respondentů, kteří přes sociální sítě pravidelně komunikují se sourozenci, má mezi sebou celkem 77 (85%) lepší vztah. Do hodnocení hypotézy jsem zařadila i otázku, jestli se mezi sebou tito respondenti mají rádi a komunikují spolu doma jen tak nebo umí trávit čas společně i jinak, než na počítači. Někteří řešili své problémy radši se sourozenci, než s rodiči. Z respondentů, kteří uváděli, že přes média nijak nekomunikují, kterých bylo 65, se dá u 47 (72 %) předpokládat, že mají mezi sebou lepší vztah na základě dílčích otázek.

Ti, kteří sourozence mají, s nimi komunikují více, než s rodiči.

Tato hypotéza se mi bohužel nepotvrdila. U obou dílčích otázek respondenti uváděli, že buď si jsou raději promluvit s rodičem a mluví s ním častěji. Řešit problémy s rodičem šlo raději 106 (68 %) respondentů. Častěji s rodičem mluví 76 respondentů a ostatní to nerozlišují.

Sestry spolu častěji komunikují na sociálních sítích, než bratři.

Obecně dle uvedených výzkumů platí, že ženy spolu komunikují přes sociální sítě více, než muži. Dalo se tedy předpokládat, že podobně to bude i u sester. Tato hypotéza se mi potvrdila. Z 29 aktivních uživatelů sociálních sítí komunikuje konkrétně se sestrou 21 (72%). Ze 49 chlapců, kteří aktivně využívají sociální sítě, komunikuje dle výsledků s bratrem 23 (45 %).

Diskuze: To, co mi vyšlo z hypotéz, se opravdu skoro shoduje s teoretickou částí bakalářské práce. Média opravdu hrají svoji roli v komunikaci mezi sourozenci v rodině, dokonce můžou jejich vztahy ovlivňovat i k lepšímu, i když se hovoří spíše o negativním vlivu médií v současné rodině. I když komunikaci s rodiči upřednostňovala většina respondentů. Z poslední hypotézy opravdu vyšlo najevo, že komunikace mezi sestrami skrze média je častější, než mezi bratry.

Závěr

Nejprve bych ráda zhodnotila empirické šetření. Cílem mé práce bylo zjistit, jaký mají média dopad na komunikaci mezi sourozenci v rodině. Vyšlo najevo, že i když sourozenci využívají ke komunikaci poměrně často různých sociálních médií, nemusí to na jejich vztah mít negativní dopad. Stále spolu umí trávit volný čas třeba venku nebo uvádí, že se mezi sebou se sourozenci mají rádi. Často si spolu doma také povídají jen tak a koukají společně na televizi. Potvrdila jsem také, že dívky spolu přes sociální sítě komunikují mezi sebou častěji, než bratři. Přestože vztahy mezi sourozenci vycházely v tom lepším, děti častěji komunikují s rodiči. Může to být tím, že problémy zkrátka se sourozenci nevyřeší. Empirické šetření jsem prováděla mezi dětmi na 2. stupni základní školy, u kterých jsem předpokládala, že již aktivně média ke komunikaci se svými sourozenci využívají a jsou aktivní na sociálních sítích. Mnohdy děti uváděly, že s nimi již jejich starší sourozenec nežije nebo naopak s mladším sourozencem ještě prostřednictvím médií komunikovat nemohly. Práce vztahy mezi sourozenci nezkoumala příliš do hloubky, jelikož by poté měla mnohem větší rozsah. Námětem pro další práci by proto mohla být hlubší a detailnější sonda do sourozeneckých vztahů, jelikož na toto téma není dle mého názoru příliš mnoho literatury, která by se tímto konkrétně zabývala. Sociální pedagogové se v rámci své práce s dětmi setkávají, proto toto téma považuji za důležité, jelikož sourozenecké vztahy odráží aktuální stav i náladu dítěte. Sourozenecké vztahy by se měli podporovat a upevňovat, protože jak jsem již psala v teoretické části, sourozence máme po celý svůj život a nemůžeme je vyměnit za jiné.

Teoretická část přinesla několik dalších námětů k zamyšlení. Například mi přijde zajímavá otázka mezigeneračních vztahů v současné rodině. Již tomu není tak, aby starší generace ovlivňovala mladší, ale často je tomu tak, že mladší generace ovlivňuje tu starší, především v otázce nových médií, protože děti z rodiny odcházejí čím dál déle, než tomu bylo dřív. Téma mezigeneračních vztahů v rodině by mohlo být zajímavým námětem k dalšímu rozsáhlejšímu výzkumu. Z pohledu pedagoga by bylo také zajímavé zamyslet se nad výchovou sourozenců. Jaký dopad mohou mít různé výchovné přístupy na vztahy mezi sourozenci. Mluvila jsem také pouze okrajově o tom, že někteří rodiče vzájemné vztahy mezi sourozenci upevňují a podporují, ale někteří mezi nimi vzbuzují rivalitu. Práce splnila svůj cíl, ale zároveň přinesla spoustu dalších námětů pro další práci. Z hlediska praxe bychom neměli média vnímat pouze negativně, ale přijmout i fakt, že mohou upevňovat vztahy a být důležitou součástí moderního rodinného života.

Seznam použitých zdrojů

Publikace

BRTNÍKOVÁ, Marta a Václav ŠEDIVÝ. Moderní láska a sexualita, manželství a rodina. Praha: Naše vojsko, 1985.

DEVITO, Joseph A. Základy mezilidské komunikace. Praha: Grada, 2001. Expert (Grada). ISBN 80-7169-988-8.

DUMONTEIL-KREMER, Catherine. Další dítě v rodině: výchova sourozenců. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0802-0.

HAVIGER, Jiří, Jana Marie HAVIGEROVÁ a Irena LOUDOVÁ. Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-429-8.

HOGENOVÁ, Anna a Helena KALÁBOVÁ. ÉTOS: rodina ve výchově a sociálních vědách. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013. ISBN 978-80-7372-944-8.

CHAPMAN, Gary D. a Arlene PELLICANE. Vztahy v digitálním světě: pomáhá technika vaši rodinu sblížit, nebo ji od sebe odděluje?. Přeložil Alena ŠVECOVÁ. Praha: Návrat domů, 2016. ISBN 978-80-7255-358-7.

JANIŠ, Kamil a Irena LOUDOVÁ. Vybraná témata z teorie výchovy: (studijní opora). Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-113-6.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. Média a společnost. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4.

JUKLOVÁ, Kateřina, Irena LOUDOVÁ, Radka SKORUNKOVÁ, Eva ŠVARCOVÁ a Jindra VONDROUŠOVÁ. Vybrané kapitoly z pedagogiky a psychologie nejen pro speciální pedagogy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-427-4.

KRAUS, Blahoslav. Životní styl současné české rodiny. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KUNCZIK, Michael. Základy masové komunikace. Přeložil Štěpánka KUDRNÁČOVÁ, přeložil Milan ŠMÍD. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-134-X.

KŘOUSTKOVÁ MORAVCOVÁ, Iva. Sociální a pedagogická komunikace: úvod do problematiky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-497-7.

LAŠEK, Jan a Irena LOUDOVÁ. Rodina jako základ vývoje morálky a občanských postojů dětí. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-335-2.

LEMAN, Kevin. Sourozenecké konstelace: nové, přepracované vydání. Přeložil Pavla LE ROCH. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1100-6.

MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. 98 s. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele.

MIŠOVIČ, Ján. Komunikace ve společnosti. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-545-6.

MIŠÍKOVÁ, Jaroslava. Základy sociologie rodiny. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-291-2.

MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-75-3.

NOVÁK, Tomáš. Sourozenecké vztahy. Praha: Grada, 2007. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2075-3.

SLOBODA, Zdeněk. Mediální výchova v rodině: postoje, nástroje, výzvy. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-4496-3.

SVATOŠ, Tomáš. Kapitoly ze sociální a pedagogické komunikace: teoretická minima a praktické náměty. 3. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7435-002-3.

SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

STAŠOVÁ, Leona, Gabriela SLANINOVÁ a Iva JUNOVÁ. Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-567-7.

STRNADOVÁ, Věra. Interpersonální komunikace: monografie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-157-0.

SURYNEK, Alois. Základy sociologického výzkumu. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-038-4.

VALIŠOVÁ, Alena. Asertivita v rodině a ve škole aneb Zásady přímého jednání mezi dětmi, rodiči a učiteli. Praha: H & H, 1992. ISBN 80-85467-02-x.

VERNER, Pavel a Mária BEZCHLEBOVÁ. Mediální výchova: průřezové téma. Úvaly: Albra, 2007. ISBN 978-80-7361-042-5.

VESELÁ, Jana. Sociologický výzkum a jeho techniky. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. ISBN 80-7194-188-3.

VYBÍRAL, Zbyněk. Psychologie komunikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-998-4.

Internetové zdroje

Děti, dospělí a internet: Využívání informačních technologií jednotlivci a v domácnostech [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/deti_dospeli_a_internet2010120

Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci - 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyuzivani-informacnich-a-komunikacnich-technologii-v-domacnostech-a-mezi-jednotlivci-2010-84lk2q0621>

CRHA, Vladan. *AMI Digital Index: dominuje YouTube a Facebook, začněte se ale učit Snapchat* [online]. Praha: AMI Digital, 2016 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://www.amidigital.cz/digikydy/ami-digital-index-dominuje-youtube-a-facebook-zacnete-se-ale-ucit-snapchat/>

CRHA, Vladan. *AMI Digital Index: Facebook v aktivitě uživatelů stále vede, polepšují si ale jiné sociální sítě* [online]. Praha: AMI Digital, 2017 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://www.amidigital.cz/digikydy/ami-digital-index-facebook-v-aktivite-uzivatelu-stale-vede-polepsuji-si-ale-jine-socialni-site/>

Informační společnost v číslech – 2018: Domácnosti. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2018 [2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/informacni-spolecnost-v-cislech>

KUCHAŘOVÁ, Věra. *Zpráva o rodině* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z:
https://www.mpsv.cz/files/clanky/31403/Zprava_o_rodine_2017.pdf

Příloha

Dotazník:

Ahoj! 😊 Děkuju, že mi pomůžeš vyplnit následujících pár otázek a pomůžeš mi tak s mou závěrečnou prací do školy. Tvé odpovědi jsou anonymní, takže se nepodepisuj. Jestliže se ti nevejde odpověď vedle otázky, napiš číslo otázky na druhou stranu a napiš odpověď tam.

1. Jsi dívka nebo chlapec?
2. Máš sourozence?
3. Jestliže ano, kolik brášek a sestřiček a jsou mladší nebo starší?

Mám bratra/bratrů a je/jsou
(mladší/starší)

Mám..... sestru/sester a je/jsou
..... (mladší/starší)

4. Píšete si spolu přes facebook?
5. Jak jinak ještě komunikuješ se sourozenci? (Viber, Twitter, Snapchat,...)
6. Když si chceš o něčem promluvit jdeš radši za sourozencem nebo rodičem?
7. Máte se sourozenci mezi sebou rádi?
8. Telefonujete si mezi sebou?
9. Jak trávíte společně čas? (venku, u počítače,...)
10. Díváte se společně na televizi?
11. Stává se ti někdy, že jste se sourozenci v jedné místnosti, ale vůbec spolu nemluvíte, protože jste buď na telefonu nebo počítači?
12. Je ti bližší brácha nebo ségra?
13. Povídáte si doma mezi sebou jen tak?

14. Když chceš něco říct, napíšeš to raději do zprávy a na Facebook nebo to řekneš osobně?

15. Mluvíš častěji se sourozenci nebo s rodiči?